

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему «Стрес-тестування в системі банківського
ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК»

Виконала: студентка 2 курсу групи 8.0720-з
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування, освітня програма фінанси і кредит

Ю. С. Хлопко

Керівник д. е. н., професор Зборовська О. М.

Рецензент к. е. н., доцент Лепьохін О. В.

Запоріжжя – 2021

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Освітній рівень магістр
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Освітня програма фінанси і кредит

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

«_____» _____ 2021 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Хлопко Юлії Сергіївні

1. Тема роботи: «Стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК»
керівник роботи: Зборовська Ольга Михайлівна, д. е. н., професор
затверджені наказом ЗНУ від 30 червня 2021 р. № 967-с.
2. Строк подання студентом роботи: 16 листопада 2021 р.
3. Вихідні дані до роботи: дані фінансової звітності АБ «УКРГАЗБАНК», Державної служби статистики України, Національного банку України, а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначити сутність і призначення ризик-менеджменту в банку; опрацювати класифікацію та підходи до стрес-тестування ризиків банку; дослідити методичні підходи до проведення стрес-тестування ризиків банку; проаналізувати організаційну структуру управління та фінансовий стан АБ «УКРГАЗБАНК»; здійснити оцінювання результатів стрес-тестування банківських ризиків; розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення підходів до стрес-тестування в системі ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК»; обґрунтувати пропозиції з підвищення ефективності ризик-менеджменту з урахуванням результатів стрес-тестування банку.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 10 рис., 17 табл.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Зборовська О. М., професор	5.07.2021 р.	5.07.2021 р.
2	Зборовська О. М., професор	12.09.2021 р.	12.09.2021 р.
3	Зборовська О. М., професор	03.10.2021 р.	03.10.2021 р.

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	05.07.2021 р. – 30.07.2021 р.	виконано
2.	Виконання вступу	1.08.2021 р. – 08.08.2021 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	09.08.2021 р. – 12.09.2021 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	13.09.2021 р. – 1.10.2021 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	2.10.2021 р. – 16.10.2021 р.	виконано
6.	Формулювання висновків	17.10.2021 р. – 1.11.2021 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	1.11.2021 р. – 15.11.2021 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	16.11.2021 р.	виконано

Студент _____ Ю. С. Хлопко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О. М. Зборовська
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І. Ю. Кисільова
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 106 с., 10 рис., 17 табл., 71 джерело, 3 додатки.

Об'єктом дослідження є стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту. Предметом дослідження є комплекс теоретичних, науково-методичних і практичних положень щодо розвитку підходів до стрес-тестування ризиків АБ «УКРГАЗБАНК». Метою роботи є опрацювання теоретико-методичних засад ризик-менеджменту в банках, а також розробка практичних рекомендацій із удосконалення підходів до банківського ризик менеджменту з урахуванням стрес-тестування АБ «УКРГАЗБАНК».

Завдання: визначити сутність і призначення ризик-менеджменту в банку; опрацювати класифікацію та підходи до стрес-тестування ризиків банку; дослідити методичні підходи до проведення стрес-тестування ризиків банку; проаналізувати організаційну структуру управління та фінансовий стан АБ «УКРГАЗБАНК»; здійснити оцінювання результатів стрес-тестування банківських ризиків; розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення підходів до стрес-тестування в системі ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК»; обґрунтувати пропозиції з підвищення ефективності ризик-менеджменту з урахуванням результатів стрес-тестування банку.

Наукова новизна отриманих результатів визначається такими основними положеннями: вдосконалено класифікацію видів стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту з розширенням переліку ключових ознак; набуло подальшого розвитку трактування стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту.

Практичне значення мають розробки щодо підвищення ефективності ризик-менеджменту з урахуванням результатів стрес-тестування банку АБ «УКРГАЗБАНК».

БАНКІВСЬКІ РИЗИКИ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ, СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ, НЕСПРИЯТЛИВИЙ СЦЕНАРІЙ, ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ БАНКУ.

SUMMARY

Qualifying work: 106 p., 10 fig., 17 tab., 3 annex, 71 references.

The object of research is stress testing in the system of bank risk management. The subject of the research is a set of theoretical, scientific-methodical and practical provisions on the development of approaches to stress testing of risks of JSB "UKRGASBANK". The purpose of the work is to develop theoretical and methodological principles of risk management in banks, as well as to develop practical recommendations for improving approaches to banking risk management, taking into account the stress testing of JSB "UKRGASBANK".

Stress testing is a comprehensive method of quantitative risk assessment, which consists in determining the magnitude of an uncoordinated position that exposes the bank to risk, as well as in determining the shock magnitude of changes in external factors such as exchange rates, interest rates and others. In today's conditions of rapid transformations and new challenges of the coronary crisis, the regulator must conduct stress testing with a focus on banking risks, given the certain vulnerability of banks.

Tasks: to determine the nature and purpose of risk management in the bank; develop classification and approaches to stress testing of bank risks; to explore methodological approaches to stress testing of bank risks; to analyze the organizational structure of management and financial condition of JSB "UKRGASBANK"; evaluate the results of stress testing of banking risks; develop practical recommendations for improving approaches to stress testing in the risk management system of JSB "UKRGASBANK"; substantiate proposals to increase the effectiveness of risk management, taking into account the results of stress testing of the bank.

The following methods of economic research were used in the qualification work of the master: abstract-logical, economic-statistical, monographic, etc. The information, theoretical and scientific-methodical basis of the research is: the legislation of Ukraine; educational and methodical literature and scientific works of

modern scientists in the field of banking, strategic management and risk management; financial statements of JSB "UKRGASBANK"; official data of the NBU.

The scientific novelty of the obtained results is determined by the following main provisions: improved classification of types of stress testing in the system of banking risk management with the expansion of the list of key features; has further developed the interpretation of stress testing in the system of banking risk management.

Developments to increase the efficiency of risk management taking into account the results of stress testing of the bank JSB "UKRGASBANK" are of practical importance.

BANKING RISKS, EFFICIENCY, RISK MANAGEMENT, STRESS TESTING, ADVERSE SCENARIO, BANK'S FINANCIAL RESULT.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ В СИСТЕМУ БАНКІВСЬКОГО РИЗИК- МЕНЕДЖМЕНТУ	10
1.1 Банківський ризик-менеджмент в сучасних умовах високої макроекономічної невизначеності.....	10
1.2 Стрес-тестування як дієвий інструмент ризик-менеджменту банку	20
1.3 Основні методичні підходи до стрес-тестування банківських ризиків.....	30
2 ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ В СИСТЕМІ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ АБ «УКРГАЗБАНК».....	43
2.1 Організаційно-економічна характеристика банку.....	43
2.2 Аналіз фінансового стану АБ «УКРГАЗБАНК».....	54
2.3 Оцінювання результатів стрес-тестування банківських ризиків АБ «УКРГАЗБАНК»	64
3 РОЗВИТОК СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО РИЗИК- МЕНЕДЖМЕНТУ АБ «УКРГАЗБАНК»	75
3.1 Удосконалення підходів до стрес-тестування в системі ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК»	75
3.2 Підвищення ефективності ризик-менеджменту з урахуванням результатів стрес-тестування АБ «УКРГАЗБАНК».....	87
ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	100
ДОДАТКИ	107

ВСТУП

Стрес-тестування є комплексним методом кількісної оцінки ризиків, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, що наражає банк на ризик, а також у визначенні шокової величини зміни зовнішнього чинника, наприклад валютного курсу, процентної ставки та ін. У сучасних умовах стрімких трансформацій і нових викликів коронакризи регулятор має проводити стрес-тестування з орієнтацією на банківські ризики, зважаючи на певну вразливість банків.

Утім, Національний банк України констатує, що банки в Україні за результатами останнього стрес-тестування виявилися переважно стійкими та добре капіталізованими попри несприятливість економічних змін. Так, за підсумками оцінки стійкості регулятор установив вищий за мінімальний необхідний рівень достатності капіталу для низки банків. Цей цільовий рівень розраховано в такий спосіб, щоб навіть за реалізації стресових подій капіталу банку було достатньо для покриття можливих збитків.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є опрацювання теоретико-методичних засад ризик-менеджменту в банках, а також розробка практичних рекомендацій із удосконалення підходів до банківського ризик менеджменту з урахуванням стрес-тестування АБ «УКРГАЗБАНК».

Для досягнення зазначеної мети було вирішено такі завдання:

- визначено сутність і призначення ризик-менеджменту в банку;
- опрацьовано класифікацію та підходи до стрес-тестування ризиків банку;
- досліджено методичні підходи до проведення стрес-тестування ризиків банку;
- проаналізовано організаційну структуру управління та фінансовий стан АБ «УКРГАЗБАНК»;

- здійснено оцінювання результатів стрес-тестування банківських ризиків;
- розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення підходів до стрес-тестування в системі ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК»;
- обґрунтовано пропозиції з підвищення ефективності ризик-менеджменту з урахуванням результатів стрес-тестування банку.

Об'єкт дослідження – стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту. Предметом дослідження є комплекс теоретичних, науково-методичних і практичних положень щодо розвитку підходів до стрес-тестування ризиків АБ «УКРГАЗБАНК».

При виконанні кваліфікаційної роботи магістра були використані такі методи економічних досліджень: абстрактно-логічний, економіко-статистичний, монографічний та ін. Інформаційною, теоретичною та науково-методичною базою дослідження є: законодавство України; навчально-методична література та наукові роботи сучасних вчених у сфері банківської діяльності, стратегічного управління та ризик-менеджменту; фінансова звітність АБ «УКРГАЗБАНК»; офіційні дані НБУ.

Наукова новизна отриманих результатів визначається такими основними положеннями: вдосконалено класифікацію видів стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту з розширенням переліку ключових ознак; набуло подальшого розвитку трактування стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту. Практичне значення мають розробки щодо підвищення ефективності ризик-менеджменту з урахуванням результатів стрес-тестування банку АБ «УКРГАЗБАНК».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати кваліфікаційного дослідження пройшли апробацію на V Міжнародній науково-практичній конференції «Студенти та молодь – для майбутнього країни» (м. Бахмут, 2021 р.). Публікації. Подано до друку статтю «Стрес-тестування як дієвий інструмент ризик-менеджменту банку» в збірник наукових праць «Нова економіка».

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ В СИСТЕМУ БАНКІВСЬКОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

1.1 Банківський ризик-менеджмент в сучасних умовах високої макроекономічної невизначеності

Останнім часом, попри поширення пандемії та відповідний негативний вплив коронакризи на всі сфери життєдіяльності, банки України демонструють прибуткову роботу в своїй переважній більшості. Втім, банківський прибуток є результатом виваженої макроекономічної політики регулятора й обґрунтованих фінансових стратегій розвитку банків, де чільне місце відведене стрес-тестам і банківському ризик-менеджменту.

В сучасних умовах високої макроекономічної невизначеності та посилення конкуренції на фінансових ринках банківська система України переходить на якісно новий рівень розвитку, за якого зростає вартість помилки неправильно ухваленого рішення [1].

Витоками кризових явищ у банківській сфері за попередні періоди стала сукупність накопичених дисбалансів, пов'язаних із непрозорою структурою власності банків і низьким рівнем корпоративного управління, що вплинуло на ступінь довіри й ефективність функціонування банків України.

Тому недостатній рівень якості вже сформованих систем ризик-менеджменту банків, необхідність їх подальшого вдосконалення зумовлює потребу їх ґрунтовного дослідження.

Так, необхідно уточнити сутність комплексної системи банківського ризик-менеджменту, обґрунтувати концептуальні засади її побудови, а також складові, фактори впливу, організаційні підсистеми управління ризиками в банках України на основі дотримання міжнародних стандартів управління банківськими ризиками.

Діяльність з управління ризиками є певним процесом, за допомогою якого банк виявляє та розпізнає ризики, оцінює їхню величину та впливає на них, використовуючи необхідні інструменти, а також проводить контроль і моніторинг банківських ризиків. Основна мета управління ризиками полягає в збереженні та збільшенні вартості власного капіталу банку при забезпеченні інтересів власників, клієнтів, контрагентів, управлінців, працівників і регулятора. Управління ризиками в банківській діяльності зводиться здебільшого до прийняття ризику, оскільки повністю усунути його неможливо, а також в отриманні економічної вигоди за прийняття ризику [2].

Процес управління банківськими ризиками вимагає від менеджменту системного підходу. Цей підхід ґрунтується на тому, що вся банківська діяльність розглядається як відкрита, досить ризикова динамічна система, що представляє собою сукупність внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків. Оптимізація такої системи має приводити до зниження банківських ризиків.

Система управління банківськими ризиками характеризується сукупністю належним чином задокументованих і затверджених політик, методик і процедур управління ризиками банку, що визначають порядок відповідних дій, спрямованих на здійснення систематичних процесів виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, а на цій основі пом'якшення всіх видів банківських ризиків [3].

В умовах об'єктивного існування ризиків у банківській діяльності створені механізми, що дають можливість враховувати ці ризики при ухваленні управлінських рішень, їхня сукупність отримала назву «ризик-менеджмент». Отже, банківський ризик-менеджмент – це сукупність методів, прийомів і заходів, за допомогою яких можна прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходів щодо виключення чи прийняття негативних наслідків настання цих подій для банку [4].

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України ризик-менеджмент визначається як система управління ризиками, що включає в себе

стратегію та тактику управління, спрямовані на досягнення основних бізнес-цілей банку [5].

Сьогодні регулятор в особі НБУ вимагає від банків більш поглибленого підходу до побудови та функціонування системи управління ризиками, адекватного особливостям їхньої діяльності, характеру й обсягам банківських та інших фінансових послуг. Запроваджуються сучасні підходи до корпоративного управління в банках, які закріплено в Положенні про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [6]. Зокрема, передбачається зростання ролі наглядової ради банку у створенні дієвої культури управління ризиками, здійсненні моніторингу відповідності профілю ризику, контролю за дотриманням основних принципів управління банківськими ризиками.

Еволюція структури ризик-менеджменту має певну послідовність, яка стандартизована Міжнародною організацією стандартизації в 2009 р. (ISO 31000:2009 «Risk management – Principles and guidelines» [7]. Процес банківського ризик-менеджменту, згідно з міжнародними стандартами, включає такі основні складові:

- 1) визначення ситуації з ризиком банку;
- 2) ідентифікація банківського ризику;
- 3) аналіз ризику банку;
- 4) оцінка ризику;
- 5) вплив банку на ризик.

Більш деталізовану структуру банківського ризик-менеджменту пропонують Андрушків І. П., Мушинський Б. М., на думку яких вона включає: визначення, ідентифікацію та класифікацію банківських ризиків; аналіз та квантифікацію ризикових експозицій; алокацію капіталу між бізнес-напрямами в сумірності до прийнятого ризику; рішення щодо прийняття нових транзакцій щодо співвідношення «ризик – дохідність»; застосування інструментарію ризик-менеджменту; контроль ризику; оцінку ефективності функціонування ризик-менеджменту відповідно до корпоративних цілей [8].

Така структуризація ризик-менеджменту найповніше відображає співвідношення «ризик – дохідність» банківської діяльності.

Це цілком логічно, адже суть концепції управління ризиком якраз і полягає в необхідності створення кожним банком комплексної системи ризик-менеджменту, яка б забезпечувала врахування взаємного впливу різних факторів ризиків і вирішення протиріччя між необхідністю отримання доходу та мінімізацією ризиків. Як комплексна система ефективний ризик-менеджмент банку повинен включати такі складові: систему управління; систему ідентифікації та вимірювання; систему супроводження (моніторингу та контролю) [9].

Досліджуючи банківський бізнес, можна виділити специфічні аспекти побудови процесів ризик-менеджменту в банку. Насамперед, варто визначити диференціацію підходів до побудови ризик-менеджменту на процеси «top-down» і «bottom-up». Сутність процесу «top-down» полягає у встановленні профілю «ризик – дохідність» на рівні всього банку. На цій основі здійснюється визначення ступеня ризику для окремих напрямів банківської діяльності. В основі процесу ризик-менеджменту «bottom-up» лежить моніторинг і звітність щодо ризиків безпосередньо на нижніх ланках бізнес-процесів із подальшою агрегацією ризиків на рівень банку в цілому [10].

Важливою умовою в організації банківського ризик-менеджменту є дотримання методичних рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду: Базель II і Базель III. В аспекті ризик-менеджменту Базель II представляє систему оцінювання ринкового, кредитного й операційного ризику банків. Проте організації цілісної системи ризик-менеджменту банку приділено не так багато уваги. Базель II включає три основні складові: вимоги щодо мінімального розміру власного капіталу, перевірку з боку органів банківського нагляду, а також прозорість і ринкову дисципліну [11].

Світова фінансова криза призвела до необхідності перегляду банківських стандартів і реалізації Базеля III. Запровадження нових норм передбачає загальне підвищення капіталізації банків та якості капіталу буфери

капіталу впровадження короткострокових і середньострокових нормативів ліквідності та нормативу боргового навантаження, проциклічне регулювання. Концептуальна схема процесу банківського ризик-менеджменту включає процес ідентифікації ризику банку (виявлення та розпізнавання); аналіз та вимірювання ризику; імплементацію ставлення до ризику в ухваленні рішень банком; впровадження інструментарію ризик-менеджменту [12].

Дієва система ризик-менеджменту банку має містити визначені: завдання, принципи, функції, об'єкти та суб'єкти управління ризиками, методи, інструменти та моделі управління банківськими ризиками, спрямовані на досягнення стратегічних та тактичних цілей.

Комплекс дій з ризик-менеджменту має на меті забезпечити дотримання таких вимог: ризики мають бути зрозумілими й усвідомлюватися керівництвом банку; ризики мають знаходитися в межах рівнів толерантності, встановлених спостережною радою банку; рішення з прийняття ризику мають відповідати стратегії розвитку банку; очікувана дохідність повинна компенсувати прийнятий ризик [13].

Також серед ключових завдань організації ризик-менеджменту банку можна виділити такі:

- прийняття ризиків відповідно до стратегічного плану банку та чинних нормативних вимог;
- поширення в банку єдиного розуміння його корпоративної культури щодо управління ризиками;
- уникнення конфлікту інтересів на всіх рівнях банківського ризик-менеджменту;
- здійснення аналізу ризиків з урахуванням можливості виникнення екстремальних обставин (стрес-сценаріїв банківської діяльності);
- розроблення процедур і заходів моніторингу адекватної капіталізації банку;
- систематичне здійснення аналізу ризиків з метою ідентифікації, оцінки, контролю та моніторингу всіх банківських ризиків.

Комплексна, адекватна й ефективна система ризик-менеджменту з урахуванням особливостей діяльності, характеру операцій, профілю ризику та системної важливості банку має відповідати певним принципам управління банківськими ризиками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Принципи організації банківського ризик-менеджменту в умовах макроекономічної невизначеності

Принципи	Характеристика й особливості прояву
Ефективності	Забезпечення об'єктивної оцінки розміру ризиків банку та повноти заходів щодо управління ризиками з оптимальним використанням фінансових ресурсів, персоналу й інформаційних систем
Своечасності	Здійснення вчасного, на ранній стадії, виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю та звітування, а також пом'якшення всіх видів банківських ризиків
Структурованості	Чіткий розподіл функцій, обов'язків і повноважень з управління ризиками в межах організаційної складової системи ризик-менеджменту банку
Всебічності та комплексності	Охоплення системою ризик-менеджменту всіх напрямів діяльності банку й оцінка взаємного впливу ризиків на банківський бізнес
Пропорційності	Відповідність системи управління ризиками бізнес-моделі банку, його системній важливості, а також рівню складності операцій, що здійснюються банком
Незалежності	Свобода від обставин, що становлять загрозу для неупередженого виконання підрозділом з управління ризиками та підрозділом контролю за дотриманням норм (комплаєнс-контроль)
Конфіденційності	Обмеження доступу до банківської інформації, що має бути захищеною від несанкціонованого використання в будь-який спосіб
Прозорості	Оприлюднення банком інформації щодо системи управління ризиками та профілю ризику
Врахування стрес-тестування банку	Сучасна система банківського ризик-менеджменту має ґрунтуватися на врахуванні результатів стрес-тестування банку, що забезпечує розробку сценаріїв захисту від несприятливих ризик-факторів у банківській діяльності за будь-яких альтернатив розвитку макроекономічного середовища та самого банку

Отже, за підсумками дослідження сучасних тенденцій банківського регулювання й управління банківськими ризиками перелік ключових принципів організації ризик-менеджменту в банку за умов макроекономічної невизначеності був доповнений принципом обов'язкового врахування результатів стрес-тестування банку.

Варто зазначити, що Христенко О. В. і Федій А. А. до важливих принципів управління ризиками банку зараховують також:

- правильну ідентифікацію банківських ризиків;
- чітке структурування ризиків банку та визначення відповідальних підрозділів з управління ними;
- обґрунтування системи оцінок кожного конкретного виду ризику;
- визначення граничних нормативних показників ризику;
- розробку системи мінімізації чи врегулювання конкретного ризику;
- запровадження регулярного розрахунку та звітності щодо банківських ризиків [14].

Сутність ризик-менеджменту банку можливо глибше зрозуміти шляхом дослідження його функцій. Наприклад, Бобиль В. В. виділяє такі функції ризик-менеджменту: прогнозування стану розвитку об'єкта управління відповідно до впливу ризик-факторів; формування організаційної структури управління ризиками банку; розробка основних положень та інструкцій з банківського ризик-менеджменту; мотивація працівників усіх підрозділів з управління ризиками; контроль щодо функціонування системи ризик-менеджменту банку; коригування відхилень від намічених результатів [15].

Зарубіжні дослідники схильні розділяти функції фінансового й організаційного менеджменту банку. До функцій фінансового менеджменту банку вони відносять: аналіз інформації, планування, регулювання та контроль. До функцій організаційного менеджменту ними віднесено організацію, планування, мотивацію та контроль. Деякі функції дублюються при цьому [16].

У процесі побудови системи ризик-менеджменту банк самостійно встановлює фактори, показники та поріг суттєвості різних видів ризиків, визначає порядок виявлення таких ризиків у методиці виявлення суттєвих ризиків та оцінює ризики за фінансовими інструментами [17].

Серед факторів впливу на побудову системи ризик-менеджменту ,fuge виділяють такі: фактори методології, організаційні фактори та фактори

зовнішнього впливу. Фактори методології включають: методи управління ризиками, аналітичний інструментарій, засоби управління, критерії прийняття рішення. Організаційні фактори визначають: функції та завдання управління, місце ризик-менеджменту в загальній структурі управління, інформаційне забезпечення та технічну підтримку. Фактори зовнішнього впливу пов'язані зі змінами в економічному та правовому полі, кризовими ситуаціями на фінансових ринках [18].

Характеризуючи суб'єкти та об'єкти системи ризик-менеджменту, слід зауважити, що вони складають основу таких підсистем ризик-менеджменту, як: організаційної, управлінської, аналітичної, інформаційної.

Суб'єктами системи ризик-менеджменту банку є: рада банку; комітет ради банку з управління ризиками; правління банку; кредитний комітет правління банку; комітет правління банку з управління активами та пасивами; підрозділ внутрішнього аудиту; підрозділ з управління ризиками; підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс); бізнес-підрозділи.

Об'єктом управління в системі ризик-менеджменту виступає майновий чи немайновий інтерес банку, ймовірний результат якого змінюється в мовах невизначеності, що впливає на дохідність банку. Так, об'єктами управління можуть бути грошові кошти, що знаходяться в діловому обігу банку, та пов'язані з ними ризики. Банківські ризики бувають таких видів: кредитний ризик; ризик ліквідності; ринковий ризик; операційний ризик; комплаєнс-ризик; валютний ризик; ризик репутації; процентний ризик банківської книги; стратегічний ризик [19].

Культурою управління банківськими ризиками передбачено дотримання визначених банком принципів, правил, норм, спрямованих на поінформованість усіх працівників банку щодо прийняття ризиків та управління ними. До того ж, організація системи управління ризиками, згідно з вимогами НБУ, ґрунтується на розподілі обов'язків між підрозділами банку із застосування моделі трьох ліній захисту. Перша лінія захисту знаходиться на рівні бізнес-підрозділів банку та підрозділів підтримки діяльності банку. Ці

підрозділи приймають ризики, несуть відповідальність за них і подають звіти щодо поточного управління такими ризиками. Друга лінія – на рівні підрозділу з управління ризиками та підрозділу контролю за дотриманням норм (комплаєнс). Третя лінія – на рівні підрозділу внутрішнього аудиту щодо перевірки й оцінки ефективності функціонування системи управління ризиками [20].

Для здійснення впливу на ризик банки використовують дієві моделі та інструменти. За допомогою них оцінюються ризики, що підлягають кількісному вимірюванню повною мірою, а також ризики, що підлягають кількісному виміру меншою мірою (ризик репутації, стратегічний ризик). Значення впливу на ризик полягає в недопущенні перевищення показників ризиків банку встановлених граничних значень. Методи вимірювання ризиків запроваджуються шляхом встановлення:

- лімітів на фінансові інструменти та на структуру портфелів банку;
- обмеження ринкового ризику шляхом визначення умов припинення операцій (шляхом встановлення лімітів);
- загальних рекомендацій щодо страхування банками активних операцій;
- загальних рекомендацій щодо хеджування ризику за допомогою сек'юритизації активів;
- обмеження повноважень із прийняття управлінських рішень шляхом запровадження чіткого розподілу функцій, обов'язків, повноважень і відповідальності з ризик-менеджменту й ефективного внутрішнього контролю [21].

Для здійснення ефективного управління ризиками банк розробляє внутрішньобанківські (внутрішньо групові для банківської групи) документи з питань управління ризиками, що регламентують принципи корпоративного управління та управління ризиками в банках.

За кожним видом ризиків внутрішньобанківські документи складаються у формі положень, порядків, процедур, які документально закріплюють

процес управління ризиками та регламентують інші питання з управління кожним із видів ризиків. Розроблені внутрішньобанківські документи з питань управління ризиками мають відповідати стратегії та бізнес-плану банку, декларації схильності до ризиків, бути відповідно оформленими, затвердженими та мати достатній рівень деталізації.

В умовах макроекономічної нестабільності управління ризиками є основним напрямом банківського менеджменту, завдання якого полягає в створенні такої системи ризик-менеджменту, яка б забезпечувала безперервний аналіз банківських ризиків з метою ухвалення своєчасних та адекватних управлінських рішень щодо пом'якшення ризиків і зменшення їх негативного впливу на прибутковість банку.

Побудова системи ризик-менеджменту банку неможлива без врахування стрес-тестування, а також належного корпоративного управління, що передбачає розподіл повноважень і відповідальності на всіх рівнях управління банком, чітке визначення правил і процедур, спрямованих на мінімізацію ризиків. Концептуальні основи системи ризик-менеджменту в банку за умов макроекономічної невизначеності передбачають:

- 1) організаційну структуру, що чітко регламентує обов'язки, повноваження та відповідальність осіб щодо управління ризиками банку;
- 2) культуру управління ризиками та кодекс етики в банку;
- 3) внутрішньобанківські документи з питань управління ризиками;
- 4) інформаційну систему щодо управління ризиками та звітування;
- 5) інструменти для ефективного управління ризиками;
- 6) врахування стрес-тестування банку для забезпечення сценаріїв управління банківськими ризиками;
- 7) цифрові трансформації процесів управління банківськими ризиками.

Значущість системи ризик-менеджменту як основи стратегічного управління банком полягає в такому: допомагає реалізувати стратегію розвитку банку за рахунок розробки заходів з організації управління ризиками, визначення та затвердження рівня «апетиту до ризиків»; визначає напрями

підтримки банківського бізнесу за допомогою впровадження ефективного процесу затвердження рішень про прийняття ризиків, забезпечення оптимального використання наявних ресурсів, ухвалення політик і процедур для забезпечення контролю над ризиком; забезпечує моніторинг і контроль в управлінні ризиками на основі звітності, дотримання вимог чинного законодавства, адекватної інфраструктура систем і засобів вимірювання ризику.

1.2 Стрес-тестування як дієвий інструмент ризик-менеджменту банку

Стрес-тестування є комплексним методом кількісної оцінки ризиків, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, що наражає банк на ризик, а також у визначенні шокової величини зміни зовнішнього чинника, наприклад валютного курсу, процентної ставки та ін. У сучасних умовах стрімких трансформацій і нових викликів коронакризи регулятор має проводити стрес-тестування з орієнтацією на банківські ризики, зважаючи на певну вразливість банків.

Утім, Національний банк України констатує, що банки в Україні за результатами останнього стрес-тестування виявилися переважно стійкими та добре капіталізованими попри несприятливість економічних змін. Так, за підсумками оцінки стійкості регулятор установив вищий за мінімальний необхідний рівень достатності капіталу для низки банків. Цей цільовий рівень розраховано в такий спосіб, щоб навіть за реалізації стресових подій капіталу банку було достатньо для покриття можливих збитків [22].

Оцінка якості активів проводилася незалежними аудиторами. Вона підтвердила, що загалом банки коректно відображають якість кредитного портфеля та решту основних показників діяльності. Здійснені аудиторами коригування здебільшого несуттєво позначилися на достатності капіталу банків. Основні причини коригувань зумовлені технічними неточностями в

оцінці кредитного ризику та подекуди некоректним трактуванням регуляторних вимог [23].

За базовим макроекономічним сценарієм підвищений рівень нормативів достатності капіталу було встановлено лише для 10 банків. Проте поточні значення шести з них перевищують встановлені цільові значення, тож лише чотири банки потребують застосування додаткових заходів для виконання вимог Національного банку України. Водночас для 20 банків було встановлено підвищений необхідний рівень нормативів достатності капіталу за несприятливим сценарієм. Серед них чотири мають нормативи достатності капіталу вищі за встановлені цільові значення, а решта 16 мають вжити додаткових заходів для підвищення достатності капіталу або ж зниження ризиків діяльності.

Хоча кількість банків, для яких за результатами стрес-тестування виявлено ризику для капіталу, суттєво не змінилася порівняно з 2019 роком, оцінена потреба в капіталі значно знизилася. Так, за несприятливим сценарієм еквівалент цієї потреби на 1 січня 2021 року становив 41,7 млрд грн порівняно з 73,8 млрд грн два роки тому [24].

Варто зазначити, що в 2020 році регулятор через коронакризу не проводив стрес-тестування банків України. В цілому результатами стрес-тестування є:

- створення «запасу міцності» банківської системи для подолання можливих кризових явищ;
- формування у банків розуміння власних ризиків діяльності та стимулювання адекватного їм ризик-менеджменту;
- спрямування всіх учасників процесу оцінки стійкості на напрацювання єдиного розуміння загроз і перспектив розвитку банківської системи;
- підвищення рівня фінансової стабільності [25].

Стрес-тестування в 2021 році здійснювалося за базовим та несприятливим сценаріями. Прогнозний горизонт становив три роки. З огляду на те, що у 2020 році банки пройшли через кризові явища, припущення

несприятливого сценарію для стрес-тестування є помірно негативними, проте достатніми, щоб оцінити стійкість банківського сектору до глибоких та затяжних криз. Також стрес-тест припускав реалізацію кредитного та ринкового (процентного й валютного) ризиків.

Кредитний ризик оцінюється індивідуально за значними позиками великим корпоративним боржникам, а за рештою позик – на груповій основі. За несприятливим сценарієм припускається, що близько 10-15% гривневих кредитів стануть непрацюючими [24].

Процентний ризик у несприятливому сценарії реалізується через зростання депозитних ставок та ринкових ставок доходності за державними й муніципальними цінними паперами. Врахування в стрес-тестуванні негативного впливу макроекономічних умов на доходність і відповідно вартість боргових цінних паперів є новацією в методології стрес-тестування. Проте це відповідає усталеним підходам до стрес-тестування в європейських країнах та методології МВФ. Валютний ризик виникатиме в разі незбалансованості валютної позиції банків та через припущення про девальвацію гривні [26].

Регулятор так визначає мету стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту – оцінити, наскільки конкретний банк або банківська система в цілому є стійкими до «виняткових, але ймовірних шоків». Стрес-тестування виникло у відповідь на кризові явища. З 2010 року увійшло у регуляторну практику багатьох країн світу. Концепція сучасного пруденційного нагляду базується на розумінні того, що банки завжди мають бути готовими до настання кризи. Стрес-тестування банків передбачає:

- 1) оцінку показників діяльності банків або банківської системи;
- 2) тестування впливу несприятливих подій на ці показники;
- 3) визначення необхідних заходів для підвищення стійкості банків або банківської системи до подібних несприятливих подій.

Для тестування впливу кризи на банки та банківську систему додатково до базового розробляється мінімум один несприятливий сценарій:

– несприятливий макроекономічний сценарій не є прогнозом (він побудований на гіпотетичних припущеннях макроекономічних показників, які призводять до реалізації певних ризиків у суттєвих обсягах);

– несприятливий сценарій повинен бути жорстким, але правдоподібним (*severe but plausible scenario*), при цьому він не відображає очікувань центрального банку щодо розвитку економіки на найближчий період [27].

На рис. 1.1 зображено структуру моделей (основної та сателітних) стрес-тестування банків у системі банківського ризик-менеджменту.

Рисунок 1.1 – Структура моделей стрес-тестування банків України

Дослідники Тищенко В. В. і Тищенко О. І. вважають, що стрес-тестування є поширеним міжнародним інструментом виявлення системних ризиків у банківській сфері. Така позиція цілком зрозуміла, адже центральні банки багатьох країн застосовують стрес-тестування для мікро- та макропруденційного регулювання. Мета проведення стрес-тестування банківських установ – не спрогнозувати можливий розвиток подій у

банківському секторі, а визначити, що могло би статися з банками у разі виникнення кризових ситуацій. Для цього Національний банк України моделює збитки банків від гіпотетичної кризи та визначає потребу в капіталі під покриття таких збитків [28].

Сьогодні в систему банківського ризик-менеджменту активно впроваджується методологія стрес-тестування, що являє собою аналіз чутливості банківських установ до різних негативних чинників. Стрес-тестування оцінює стійкість окремих банків і банківської системи у цілому до негативних змін у їхньому фінансовому середовищі.

Головна перевага стрес-тестування полягає в тому, що на передкризових етапах розвитку суб'єкта оцінки можливо спрогнозувати ймовірні зміни в його діяльності та в системі у цілому, не допустивши негативних ситуацій, а за їх виникнення мати уявлення про те, як суб'єкт або система зреагує на дану ситуацію.

У міжнародній практиці використовуються різноманітні види стрес-тестування на мікро- та макрорівні. Базельський комітет із питань банківського нагляду, надаючи конкретні рекомендації щодо процедур стрес-тестування, наголошує, що банкам і органам банківського нагляду рекомендується звернути увагу на спрямованість стрес-тестування на подолання головних невизначеностей (таких як оцінка ставок дефолту або ймовірності різних чинників ризику) за допомогою складання конкретних економічних сценаріїв незалежно від імовірності настання таких подій у банківській системі [29].

Національним банком України розроблено відповідні Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках країни, спрямовані на визначення підходів до оцінки стабільності банку за межами нормального операційного процесу та встановлення ступеня витривалості у разі виникнення екстремальних подій [24].

Окремі банки можуть реалізовувати власні методики стрес-тестування (ліквідності, достатності капіталу та ризику кредитного портфеля банку).

Доцільно виділити такі банківські ризики, за якими банки можуть проводити стрес-тестування в системі ризик-менеджменту (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Основні ризики, що охоплені стрес-тестуванням у системі банківського ризик-менеджменту

Банківські ризики	Варіанти сценаріїв у межах стрес-тестування
Кредитний ризик	Зміна якісних і кількісних характеристик кредитного портфеля банку
	Варіативні сценарії зміни якісних характеристик щодо окремих позичальників банку
Ризик ліквідності	Зниження кредитного рейтингу банку
	Скорочення доступу банку до міжбанківських кредитів на національному і міжнародному ринках позикового капіталу
	Моделювання відтоку депозитів із банку
	Закриття лімітів банками
	Неліквідність окремих ринків
Валютний ризик	Зміна спотової чи форвардної позицій
	Зміна волатильності обмінного курсу за відкритими валютними позиціями банку
Процентний ризик	Паралельні зрушення кривої прибутковості банку
	Зміна нахилу кривої прибутковості
	Зміна спреда процентних ставок
	Моделювання волатильності процентних ставок

Для стрес-тестування Національний банк України розробив два сценарії: базовий і несприятливий. Останній містить фактори найбільших, на думку регулятора, ризиків, його припущення ґрунтуються на статистиці попередніх криз та є консистентними з погляду макроекономічних взаємозв'язків.

Несприятливий сценарій сконструйовано так, що його втілення призводить до реалізації, насамперед, кредитного, а також процентного й валютного ризиків. У ньому закладено зниження реального ВВП, девальвацію гривні, прискорення інфляції та пов'язане із цим підвищення відсоткових ставок. Горизонт прогнозування становить три роки, це дає змогу відобразити всі стадії розгортання кризи – від її виникнення до початку відновлення економіки. Базовий сценарій слугує базою для порівняння результатів стрес-тесту й не є прогнозом.

Результати оцінювання за базовим та несприятливим сценаріями не є прогнозами фінансових показників. Сценарії розроблено так, щоб виявити вплив основних ризиків на діяльність банку за поточного його стану.

Попередні стрес-тестування показали, що за умови реалізації базового сценарію розвитку економіки більшість українських банків продовжить генерувати прибуток та не матиме проблем із капіталом. Натомість 50% банків, за оцінками Національного банку України, не зможе пройти без значних утрат через кризу в разі її настання. Від таких банків вимагається реструктурувати баланси або збільшити капітал, щоб знизити вразливість до ризиків і створити запас міцності за допомогою буфера капіталу. Це має посилити фінансову стійкість як окремих банків, так і банківської системи України в цілому. Під час наступного оцінювання стійкості банків НБУ планує зберегти ключові припущення попереднього стрес-тестування, звернувши особливу увагу на виявлені системні ризики.

Більшість банків, для яких виявлено потребу в збільшенні капіталу, вже вжила заходів для часткового або повного її покриття. Переважно потреба в капіталі визначалася несприятливим макроекономічним сценарієм. Національний банк України й надалі здійснюватиме оцінку якості активів та стрес-тестування найбільших фінансово-кредитних установ, щоб виявити рівень системних ризиків для капіталу банків. Слід зазначити, що результати стрес-тестування банківської системи потрібно інтерпретувати обережно і виключно в контексті ключових припущень, які лягли в основу моделі.

По-перше, припускається, що баланс банків є статичним, тобто на нього впливають лише зміна якості активів та зміна обмінного курсу. На практиці окремі банки зростають досить стрімко, а тому їхні баланси вже суттєво відрізняються від балансів на дату стрес-тестування.

По-друге, припускається капіталізація поточних прибутків у всьому прогнозному періоді. На практиці банки можуть приймати рішення про розподіл отриманого прибутку між акціонерами [30].

За останні роки кількість нормативних вимог до банків зросла, це об'єктивний процес, зважаючи на перебіг економічних процесів, вимоги стали більш складними. Тепер банки повинні відповідати на численні запити наглядових органів, причому часто паралельно й у короткий проміжок часу. Наприклад, їм доводиться звітувати про результати стрес-тестування перед місцевим регулятором і наднаціональними контролюючими органами такими, як Європейський орган банківського нагляду та Міжнародний валютний фонд. Крім того, банки повинні проходити більш жорсткі стрес-тести, в яких більше уваги приділено шоківим сценаріями стресу (ризик ліквідності, кредитні ризики, ринкові ризики, операційні ризики), а також такі складні тести, як регресійне стрес-тестування.

В більшості центральних банків європейських країн стрес-тестування банківського сектору проводиться з використанням макроекономічних чинників, які або включені в повноцінну макроекономічну модель країни (Італія, Німеччина, Франція, Нідерланди, Швеція, Австрія), чи являють собою набір рівнянь, що зв'язують окремі макропоказники з кількісними характеристиками банківських ризиків (Англія, Австрія). Власне для аналізу банківських ризиків використовуються такі підходи, як Value – at – Risk (далі VaR), Vector Error Correction Model, які себе добре зарекомендували на практиці. При цьому оцінка банківських ризиків здійснюється або на рівні банківського сектора в цілому (Австрія), або на більш детальному рівні – в розрізі позичкового портфеля за секторами економіки (Італія) [31].

Розвиток стрес-тестування залежить від економічної ситуації, вимог регуляторів, доступності ефективних інструментів та систем. Участь регуляторів є критично важливою для переходу стрес-тестування в загальноприйнятту для банків передову практику. Ймовірність того, що банки будуть включати стрес-тести в процеси управління ризиками та бізнес-планування, вища в тих країнах, де стрес-тестування входить до числа регулятивних вимог.

Проте процес переведення стрес-тестування в передову практику має кілька суттєвих проблем. Так, більшість регулятивних вимог як місцевих, так і наднаціональних сприймаються багатьма банками як тягар. Сценарії регуляторів значно відрізняються від сценаріїв, передових компаній. Тому банки схильні виконувати два процеси паралельно, що вимагає великих ресурсних і часових витрат. На практиці ці проблеми посилюються через характерну для більшості банків різницю в організаційній структурі – різноманітності команд і особливостей взаємодії, необхідних для проведення стрес-тестів.

Участь вищого керівництва в процесі впровадження стрес-тестування в більшості банків є недостатньою. Для вдосконалення та розвитку загальної культури управління ризиками необхідно виробити стратегію інформування, навчання та залучення в цей процес вищих керівників фінансових установ.

Процес стрес-тестування може бути вдосконалений за рахунок використання внутрішньої експертної оцінки та порівняння з конкурентами.

Для більшості банків характерна недостатня автоматизація, що пов'язано з названими раніше проблемами. Це не дає змоги систематизувати процеси виконання та створення звітності.

Міжнародні фінансові організації наголошують на необхідності створення банками якісних методик стрес-тестування, що в свою чергу мають охоплювати всі аспекти діяльності кредитних організацій і використовувати різні види впливу. Базельський комітет з банківського нагляду рекомендує наглядовим органам застосовувати власні методики стрес-тестування.

Таким чином, за допомогою стрес-тестування визначаються особливо вразливі місця окремих сфер діяльності банків. Доцільність проведення стрес-тестування зумовлена наявними загрозами, на які наражаються банки в процесі своєї діяльності, потребою чіткої ідентифікації ризиків, установлення величини їх впливу та недопущення значних фінансових втрат.

Крім того, кожен банк може розробити власну процедуру проведення стрес-тестування та запровадити свої моделі для аналізу впливу різних

факторів ризику на фінансовий результат з урахуванням індивідуальності ризикового портфеля та специфіки своєї діяльності. За допомогою стрес-тестування банк може визначити розмір збитків у цілому та за окремими видами активів у разі виникнення екстремальних подій, а також свої потенційні можливості покривати ці збитки, оцінити стан власного капіталу та визначити якість власних методик щодо управління ризиками.

Основним завданням за результатами стрес-тестування є підготовка упереджувальних стратегічних і тактичних заходів, які дають можливість врегулювати проблемні або напружені ситуації, що можуть виникнути в майбутньому, та послабити вплив різних ризиків на діяльність банків [32].

Ступінь впливу окремих ризиків залежить від багатьох факторів, які в тій чи іншій мірі обмежують або посилюють їх дію. Здійснення стрес-тестування потребує визначення основних факторів ризиків, які можуть впливати на діяльність та фінансовий стан банку.

Під час визначення основних факторів ризиків необхідно здійснювати аналіз структури банківських операцій як у цілому, так і за окремими складовими і враховувати характер цих операцій та спеціалізацію банку.

Перелік факторів ризиків, які використовуються в процесі стрес-тестування, залежить від зовнішнього середовища, у якому працює банк, та специфіки його діяльності.

Як базові фактори ризиків доцільно використовувати такі.

Макроекономічні категорії (фактори ризику):

– стабільність економічної ситуації (економічний спад, радикальна зміна вектора розвитку економіки, дефолти першокласних компаній-позичальників тощо);

– значні коливання курсу національної валюти відносно інших валют (інфляція, дефляція);

– відкритість (доступність) міжбанківського ринку;

– рівень політичної та геополітичної стабільності;

- стійкість фінансових ринків (у тому числі можливість протидіяти спекулятивним атакам);
- зміни процентних ставок (наприклад, LIBOR, облікової ставки тощо);
- можливість знецінення майна, що перебуває як забезпечення за кредитними операціями банків (зокрема, через падіння цін на ринку нерухомості, кризи окремих галузей економіки тощо);
- волатильність цін на енергоресурси.

Мікроекономічні категорії для стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту:

- можливість доступу банку до зовнішніх джерел підтримання ліквідності;
- конкурентна позиція банку (визначена за методикою SWOT-аналізу як узагальнена оцінка) [33].

Незважаючи на суттєвий прогрес України у виконанні стрес-тестування банківської системи, ще потрібно пройти тривалий шлях, перш ніж воно стане для українських банків невід'ємною частиною управління ризиками, тобто інтегрується в систему банківського ризик-менеджменту.

Отже, сучасні підходи до стрес-тестування банків мають бути ризик-орієнтованими, щоб забезпечити банківський бізнес, клієнтів банку, а також сприяти забезпеченню фінансової стабільності банківської системи України.

1.3 Основні методичні підходи до стрес-тестування банківських ризиків

Банки України самостійно визначають перелік і типи ризиків, які для них найбільш актуальні. Під час визначення переліку типів ризиків слід урахувувати, що вони прямо або опосередковано будуть здійснювати вплив на всі напрями діяльності банку.

Враховуючи світовий досвід щодо здійснення стрес-тестування та рекомендації, які викладені в Основних принципах ефективного банківського

нагляду, що розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду, банкам доцільно здійснювати стрес-тестування за такими ризиками:

- кредитний ризик;
- ризик ліквідності;
- ринковий ризик (валютний ризик, ризик зміни процентної ставки);
- операційний ризик [34].

Стрес-тестування банків включає кількісні та якісні складові аналізу.

Кількісний аналіз спрямований на ідентифікацію можливих сценаріїв розвитку подій. Він визначає масштаби можливих змін ринкової кон'юнктури та коливань основних її компонентів, що впливають на результат діяльності банку та рівень його економічної безпеки.

За допомогою якісного аналізу оцінюється спроможність капіталу банку покривати можливі збитки та визначається комплекс заходів для зниження рівня ризику, мінімізації можливих втрат і збереження та захисту капіталу.

Поширенішими методами здійснення стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту є сценарний аналіз і аналіз чутливості.

Сценарій стрес-тестування – це модель можливого розвитку подій під впливом різних факторів ризику. Сценарії стрес-тестування повинні охоплювати всі передумови, виникнення яких може завдати серйозних ударів по фінансовій стабільності банку.

В цьому разі термін дії сценаріїв не обмежується, оскільки використання сценаріїв спрямовано на отримання конкретного результату здійснюваного дослідження (встановлення розміру втрат, що може зазнати банк, або визначення адекватності регулятивного капіталу після застосування стрес-тесту).

Під час розроблення сценарію особливу увагу необхідно приділяти використанню факторів з максимально негативним впливом, що можуть призвести до подій, унаслідок виникнення яких банк може зазнати найбільших втрат та опрацювати варіанти найгіршого розвитку подій.

Ефективність сценарного аналізу залежить від професіоналізму та підготовки експертів. Експертні припущення та судження фахівців є неформалізованими, однак дуже вагомими складовими сценарію. У зв'язку з багатогранністю та складністю економічних процесів спеціалісти змушені оперувати загальними закономірностями та тенденціями з урахуванням історичних взаємозв'язків і спиратися на власні спостереження та досвід [35].

Рекомендується використовувати експертні та математичні підходи. За допомогою експертних підходів можна обирати попередній перелік факторів, а за допомогою математичних – статистично найважливіші. В процесі обрання конкретного сценарію необхідно враховувати профіль і пріоритетні напрями діяльності банку.

Стрес-тестування може базуватися на історичних сценаріях із використанням варіантів подій, що мали місце у минулому, або на гіпотетичних сценаріях, з використанням варіантів подій, які не відбувалися але теоретично можуть статися.

Необхідно пам'ятати, що історичні сценарії не враховують усіх змін економічного середовища, які відбуваються з часом. За наявності певного ряду історичних даних можна розраховувати вірогідний діапазон можливих змін за допомогою методу математичної статистики. Якщо історичних даних немає, то ймовірність змін доцільно визначати гіпотетично.

Слід враховувати, що сценарії, побудовані на підставі історичних подій та минулих криз, не обов'язково будуть сценаріями найгіршого розвитку подій. Реально можуть мати місце потенційні економічні та ринкові зміни, які ще не відбулися, але наслідки яких для банку можуть бути більш тяжкими, ніж наслідки історичних криз, що спостерігалися в реальному житті [36].

Як історичні кризові події останніх років під час розроблення сценаріїв можна використовувати такі:

- Азійська валютно-фінансова криза 1997 року;
- дестабілізація фінансового ринку у зв'язку з дефолтом Росії 1998 року;

- криза світових фінансових ринків після терористичних актів 11 вересня 2001 року;
- кредитна криза США 2007 року;
- криза світових фондових ринків у січні 2008 року;
- корона криза, що триває та провокує нові виклики, зокрема банківському бізнесу [37].

Кризи, що відбулися в минулому, необхідно коригувати та адаптувати до умов сьогодення, оскільки вони рідко повторюються в тому вигляді, у якому траплялися раніше.

Якщо історичні сценарії не можуть врахувати певних факторів ризику, то доцільно використовувати гіпотетичні сценарії. Перевагами такого виду сценаріїв є можливості гнучкішого формулювання можливих криз.

Зазначені сценарії можуть застосовуватися для виявлення подій, відносно яких портфель банківських активів найбільш уразливий.

Обов'язково слід передбачати те, щоб зазначені сценарії були ймовірними та правдоподібними і відображали реальні факти історичних подій.

Вибір сценаріїв залежить від багатьох факторів та має враховувати взаємозв'язок між історичною подією та конкретним банківським портфелем. Сценарії стрес-тестування банку є ефективними, якщо вони:

- передбачають тільки суттєві зміни факторів;
- під час розрахунку результативних показників ураховують більшість базових факторів ризику;
- дають змогу отримати правдоподібні, на думку експертів, прогнозовані події із заданою ймовірністю їх виникнення.

Сценарії стрес-тестування мають враховувати вірогідність виникнення надзвичайних обставин як у межах одного ринку, так і в межах кількох ринків або валют одночасно. У цьому разі необхідно здійснювати прогноз можливих дій інших банків, що можуть виявитися постраждалими внаслідок впливу визначених факторів ризику.

Стрес-тестування чутливості полягає в дослідженні впливу на діяльність банку одного або кількох взаємопов'язаних факторів ризику. У разі використання цього підходу стрес-тестування здійснюється оцінка впливу миттєвої зміни одного фактора ризику, тоді як інші базові умови залишаються незмінними.

Доцільність застосування цього методу обумовлена можливістю оцінки значних зрушень без конкретних пояснень причин цих зрушень.

Показник чутливості визначає ступінь впливу окремого фактора ризику на діяльність банку залежно від змін, що спричинені цим фактором. Чим вища чутливість, тим більше вплив цього фактора.

Стрес-тестування чутливості може здійснюватися швидко. Воно широко застосовується як перше припущення щодо впливу окремих чинників та змінних фінансового ринку.

Незважаючи на те, що зазначеному методу бракує історичного та економічного змісту, що в свою чергу може обмежувати його корисність для прийняття стратегічних рішень, тестування чутливості є вкрай важливим методом проведення оперативного стрес-тестування, результати якого важко переоцінити під час підготовки певних заходів щодо зменшення рівня ризику.

Прикладом стрес-тестування чутливості можуть бути негативні зміни відсоткових ставок за кредитами та/або депозитами на певну кількість базисних пунктів або падіння рівня доходності.

Методичні підходи до стрес-тестування можна класифікувати за різними ознаками, наприклад, за метою (перегляд і валідація ІСААР, ІЛААР, встановлення вимог до капіталу банку, запит плану капіталізації банку, калібрація заходів макропруденційної політики, перегляд і валідація бізнес-плану банку, обмеження дивідендної політики банку) чи за частотою проведення (раз у рік, раз в два роки, раз в три роки і рідше). Основні підходи згруповані в табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Класифікація підходів до стрес-тестування банку в системі банківського ризик-менеджменту

Ознаки класифікації	Методичні підходи до стрес-тестування банку
За метою проведення стрес-тестування	Перегляд і валідація ІСААР, ІЛААР Встановлення вимог до капіталу банку Запит плану капіталізації банку Калібрація заходів макропруденційної політики Перегляд і валідація бізнес-плану банку Обмеження дивідендної політики банку
За частотою проведення	Раз у рік Раз в два роки Раз в три роки й рідше
За виконавцем	Методичний підхід «згори-вниз» (банки надають інформацію, регулятор проводить стрес-тестування) Методичний підхід «знизу-вгору» (регулятор розробляє сценарії та підходи, банки проводять стрес-тестування)
За кількістю сценаріїв	Обов'язковим є базовий плюс: Один Два Три і більше (окремі для кожного виду банківських ризиків)
За охопленням ризиків банку	Кредитний ризик Ринковий ризик Ризик ліквідності Операційний ризик Юридичний ризик Інші ризики банківської діяльності
За горизонтом прогнозування	2-3 роки 4-5 років 1 рік Різний горизонт для різних ризиків банку
За форматом комунікації результатів стрес-тестування банків	Агреговані результати Методологія Ключові системні ризики Дизайн і калібрування сценаріїв Результати у розрізі банків

У класифікації підходів, запропоновані регулятором [24], щодо врахування ризиків, варто додати комплаєнс-ризик, що суттєво впливає на банківську діяльність, як у поточній, так і в стратегічній перспективі.

Процес проведення стрес-тестування може передбачати кілька етапів.

1) Актуалізація параметрів для стрес-тестування.

На цьому етапі визначаються дані для стрес-тестування, аналізується склад, динаміка та структура портфеля, проводиться ідентифікація його вразливих місць.

Склад портфеля аналізується з метою виявлення диспропорцій (наприклад, визначається ризик галузевої, а також структурної та видової концентрації вкладень), які можуть призвести до критичного зростання рівня ризику в разі настання певних подій під впливом негативних факторів. Здійснюється аналіз динаміки розвитку ринків щодо ймовірності виникнення кризових подій.

2) Розроблення моделі стрес-тестування шляхом визначення основних факторів ризику та результативних показників і критеріїв.

На другому етапі здійснюється деталізація факторів ризику як зовнішніх, так і внутрішніх, що будуть враховуватися під час здійснення розрахунку показників стрес-тестування, та визначаються можливі комбінації цих факторів.

Крім того, на цьому етапі визначається найбільш імовірні зміни результативних показників і критеріїв стрес-тестування, установлюються їх критичні значення. На кінцевій стадії другого етапу розробляються сценарії та оцінюється ймовірність їх реалізації.

3) Проведення стрес-тестування.

Стрес-тестування передбачає розрахунок розміру впливу визначених факторів ризику. З метою досягнення максимальної ефективності процесу, стрес-тестування доцільно здійснювати за кількома альтернативними сценаріями розвитку подій. Під час проведення стрес-тестування з використанням як історичних, так і гіпотетичних сценаріїв доцільне застосування різних ступенів впливу факторів ризиків: помірною, середнього чи значного.

Стрес-тестування кредитного портфеля за першим сценарієм передбачає оцінку впливу збільшення рівня нестандартних кредитів банку.

У цьому разі визначаються три варіанти (помірного, середнього та значного) можливого зростання розміру нестандартних кредитів на 5%, 10% та 20% загального обсягу нестандартних кредитів, які перейшли в категорію безнадійних і вимагають 100% формування резервів. Зазначений вплив може враховуватися під час розрахунку показника адекватності регулятивного капіталу для кожного з варіантів.

За другим сценарієм ступінь впливу факторів ризику буде відображатися в негативному зрушенні в різних категоріях кредитних операцій і відповідному збільшенні резервів під кредитні операції. Під дією факторів ризику з різним ступенем впливу відбудеться зрушення в різних категоріях на 10%, 15% та 20%.

Для варіанта з помірним ступенем впливу 10% від суми наданих кредитів категорії «стандартні» будуть перекваліфіковані у категорію «під контролем», 10% кредитів категорії «під контролем» перейдуть до категорії «субстандарні», 10% кредитів категорії «субстандарні» будуть віднесені до категорії «сумнівні», а 10% категорії «сумнівні» перейдуть до категорії «безнадійні».

Для варіантів із середнім та значним рівнями ступеня впливу ці перекваліфікації будуть становити відповідно 15% та 20%. Зазначене вище впливає на розмір резервів, що формуються під можливі втрати за кредитними операціями, і також має враховуватися під час розрахунку показника адекватності регулятивного капіталу.

Третій сценарій може передбачати падіння вартості застави. В цьому разі за трьома варіантами це падіння може дорівнювати 10%, 30% та 50% вартості. Зазначене падіння також відображається на обсязі резервів та враховується під час розрахунку показника адекватності регулятивного капіталу.

4) Тракткування результатів і підготовка висновків щодо проведеного стрес-тестування.

Результати стрес-тестування дозволяють спеціалістам порівнювати вплив різних факторів ризику, визначити важливість різних видів сценаріїв та робити

оцінку впливу різних чинників на діяльність банку. Стрес-тести надають інформацію про зміни характеру факторів ризику та ступеня їх впливу протягом певного часу за умови їх регулярного проведення.

Аналіз результатів стрес-тестування є важливим не тільки з точки зору визначення запасу фінансової стійкості банку, а і з практичної можливості спостереження та контролю рівня ризиків, які наражають банк на небезпеку, та ідентифікації найбільш серйозних загроз.

Під час здійснення аналізу необхідно враховувати, що стрес-тести не можуть охопити повний спектр та взаємодію ризиків, особливо це стосується операційного ризику та ризику, пов'язаного з порушенням законодавства. Огляд результатів стрес-тестів може здійснюватися шляхом групування сукупного впливу стрес-тестів за видами ризиків та/або сценаріїв. Для підсумовування основних результатів (наприклад, відношення до капіталу або доходу) може бути використана структура очікуваних втрат.

Аналіз результатів стрес-тестування може бути полегшено завдяки подання чітких вихідних результатів стрес-тестів, а також базових припущень і суджень, що використовувалися для одержання цих результатів.

Висновки щодо результатів стрес-тестування рекомендується готувати регулярно, вони мають включати: короткий огляд ситуації щодо загального рівня ризику діяльності банку; основні фактори ризику та припущення; результати стрес-тестування із зазначенням порушень установлених параметрів (показників та критеріїв); аналіз адекватності політики банку щодо управління та зменшення рівня ризику [38].

Світова практика передбачає проведення стрес-тестування щоквартально. Враховуючи те, що в сучасних умовах спостерігається швидке поширення кризових подій та прискорений розвиток екстремальних ситуацій, банкам рекомендується здійснювати оперативне стрес-тестування.

Періодичність здійснення стрес-тестування має відповідати динаміці змін за окремими портфелями активів і зобов'язань. Портфелі, за якими зміни відбуваються частіше, мають підлягати стрес-тестуванню інтенсивніше.

Здійснення оцінки якості та адекватності системи стрес-тестування є необхідною умовою практичного використання результатів, отриманих за допомогою стрес-тестування. Необхідно оцінювати порядок визначення основних факторів ризиків, що використовуються в моделях стрес-тестування, оціночні критерії і показники, алгоритм їх розрахунку та методику встановлення критичних значень, визначення діапазону вірогідних змін обраних показників.

Враховуючи те, що система стрес-тестування залежить від зовнішніх і внутрішніх умов, які в свою чергу постійно змінюються, внутрішні процедури банку, що регламентують процес здійснення стрес-тестування повинні передбачати можливість систематичного коригування сценаріїв, удосконалення розроблених моделей, методів і алгоритмів розрахунку показників.

До процесу оцінки якості моделей стрес-тестування слід залучати фахівців, що не брали безпосередньої участі в їх розробленні та використанні. Систему стрес-тестування можна вважати ефективною, якщо вона: забезпечує можливість визначення найгіршого сценарію розвитку подій; установлює розмір можливих збитків у випадку реалізації найгіршого сценарію; виявляє вразливі та слабкі місця в системі захисту від ризиків; дає можливість керівництву оперативно втручатись у процеси, які загрожують банку, визначати, організовувати та впроваджувати комплекс необхідних заходів, спрямованих на зменшення впливу ризиків та уникнення фінансових втрат.

Стрес-тестування має цінність лише за умови практичного використання його результатів. Якщо результати стрес-тестування викликають занепокоєння, то ідентифікація ключових факторів ризику та загроз фінансовій і економічній безпеці дає банку змогу вжити необхідних заходів для зменшення рівня ризику, нейтралізації загроз та мінімізації можливих негативних наслідків.

Розроблення заходів протидії в разі переходу негативних явищ та екстремальних подій із гіпотетичних до тих, що реально сталися, це ключовий і завершальний етап усього процесу стрес-тестування.

Розроблені заходи мають бути адекватнішими рівню загрози та розміру потенційних збитків для банку. Особливо це стосується тих напрямів діяльності банку, де здійснення контролю за рівнем ризиків звичайними заходами ускладнюється. Слід звернути увагу на те, що ефективність розроблених заходів залежить від чіткого визначення умов, за яких вони повинні застосовуватися.

Для здійснення стрес-тестування кожний банк повинен обирати показники, критичні значення яких можуть створювати небезпеку безпосередньо для нього. З метою розроблення сценаріїв, у тому числі визначення для банку «найгіршого» сценарію розвитку подій, до роботи над системою стрес-тестування необхідно залучати фахівців різних структурних підрозділів банку.

Внутрішні правила та процедури банку, що регламентують процес здійснення стрес-тестування, повинні чітко визначати, що слід вважати тривожними сигналами та застереженнями, отриманими за результатами стрес-тестування, а також порядок, права та обов'язки окремих працівників, які приймають рішення щодо проведення оперативного стрес-тестування.

Результати стрес-тестування повинні своєчасно доводитись до відома керівництва банку для вжиття відповідних заходів щодо зниження рівня ризику. Висновки про результати стрес-тестування, що подаються керівництву, мають бути зрозумілими та розраховані на однозначне тлумачення їх отримувачами. Рекомендується за можливості максимально автоматизувати функціонування моделей стрес-тестування. Це дозволить скоротити час для здійснення розрахунків та уникнути помилок.

Висновки до розділу 1

В сучасних умовах високої макроекономічної невизначеності та посилення конкуренції на фінансових ринках банківська система України переходить на якісно новий рівень розвитку, за якого зростає вартість помилки неправильно ухваленого рішення. Процес банківського ризик-менеджменту, згідно з міжнародними стандартами, включає такі основні складові: 1) визначення ситуації з ризиком банку; 2) ідентифікація банківського ризику; 3) аналіз ризику банку; 4) оцінка ризику; 5) вплив банку на ризик.

За підсумками кваліфікаційного дослідження сучасних тенденцій банківського регулювання й управління банківськими ризиками перелік ключових принципів організації ризик-менеджменту в банку за умов макроекономічної невизначеності був доповнений принципом обов'язкового врахування результатів стрес-тестування банку. Таким чином, побудова системи ризик-менеджменту банку неможлива без врахування стрес-тестування, а також належного корпоративного управління, що передбачає розподіл повноважень і відповідальності на всіх рівнях управління банком, чітке визначення правил і процедур, спрямованих на мінімізацію ризиків.

Стрес-тестування є комплексним методом кількісної оцінки ризиків, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, що наражає банк на ризик, а також у визначенні шокової величини зміни зовнішнього чинника, наприклад валютного курсу, процентної ставки та ін. У сучасних умовах стрімких трансформацій і нових викликів коронакризи регулятор має проводити стрес-тестування з орієнтацією на банківські ризики, зважаючи на певну вразливість банків.

В Основних принципах ефективного банківського нагляду, що розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду, банкам доцільно здійснювати стрес-тестування за такими ризиками: кредитний ризик; ризик ліквідності; ринковий ризик (валютний ризик, ризик зміни процентної ставки); операційний ризик.

Методичні підходи до стрес-тестування можна класифікувати за різними ознаками, наприклад, за метою (перегляд і валідація ICAAP, ILAAP, встановлення вимог до капіталу банку, запит плану капіталізації банку, калібрація заходів макропруденційної політики, перегляд і валідація бізнес-плану банку, обмеження дивідендної політики банку) чи за частотою проведення (раз у рік, раз в два роки, раз в три роки і рідше) тощо.

Стрес-тестування передбачає розрахунок розміру впливу визначених факторів ризику. З метою досягнення максимальної ефективності процесу, стрес-тестування доцільно здійснювати за кількома альтернативними сценаріями розвитку подій. Під час проведення стрес-тестування з використанням як історичних, так і гіпотетичних сценаріїв доцільне застосування різних ступенів впливу факторів ризиків: помірною, середнього чи значного.

2 ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ В СИСТЕМІ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ АБ «УКРГАЗБАНК»

2.1 Організаційно-економічна характеристика банку

АБ «УКРГАЗБАНК» позиціонується як провідний ЕКОбанк України, що піклується про довкілля, фінансуючи проєкти з енергоефективності та відновлюваної енергетики. На сьогодні банк є беззаперечним лідером у «зеленому» фінансуванні, принаймні така інформація міститься на його офіційному сайті [39].

Так, АБ «УКРГАЗБАНК» працює за трьома основними напрямками.

Перший – фінансування альтернативної енергетики – сонячної, гідроенергії, енергії вітру тощо.

Другий – фінансування енергозберігаючих технологій: починаючи від встановлення енергозберігаючих лампочок до величезних проєктів модернізації устаткування.

І третій напрям – захист довкілля.

Банк входить до п'ятірки найбільших банків України за обсягом активів. Слід зазначити, що 94,94% акціонерного капіталу банку належить державі Україна в особі Міністерства фінансів України (додаток А).

За понад 26 років роботи клієнтами банку стали 2,1 млн українців та майже 70 тис. корпоративних клієнтів. Банк представлений у всіх областях України. Сьогодні АБ «УКРГАЗБАНК» є динамічною фінансовою установою, що надає як традиційні, так і унікальні інноваційні продукти та послуги.

Публічне акціонерне товариство акціонерний банк «УКРГАЗБАНК» є правонаступником таких фінансових установ: ЗАТ «Інтергазбанк», АКБ «Сервіс», АКБ «Укрнафтогазбанк», АКБ «Народний банк» та АТЗТ «Хаджибейбанк», зареєстрованого Національним банком України 21 липня 1993 року (реєстраційний № 183).

Рейтинги банку представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Рейтингові оцінки АБ «УКРГАЗБАНК»

Найменування рейтингового агентства	Ознака рейтингового агентства (уповноважене, міжнародне)	Дата визначення або поновлення рейтингової оцінки емітента або цінних паперів емітента	Рівень кредитного рейтингу емітента або цінних паперів емітента
Товариство з обмеженою відповідальністю «Рейтингове агентство «ІВІ-Рейтинг»	Уповноважене рейтингове агентство	26.11.2021 р.	uaAA+
Товариство з обмеженою відповідальністю «Рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг»	Уповноважене рейтингове агентство	23.11.2021 р.	uaAA+
Міжнародне агентство Fitch Ratings	Міжнародне агентство	13.10.2021 р.	B

Банк у своїй діяльності встановив стратегічні цілі розвитку на 2020-2023 роки.

1) Корпоративний банк № 1. АБ «УКРГАЗБАНК» планує подальший розвиток найбільших бізнес сегментів – корпоративного та середнього бізнесу. Основний фокус буде спрямовано на приватний сектор економіки.

Пріоритетними галузями корпоративного та середнього бізнесу будуть:

- ритейл та харчова промисловість;
- агропромисловий комплекс;
- добувна промисловість;
- ринок інформаційних технологій та мобільного зв'язку;
- великі інфраструктурні проєкти;
- муніципалітети та об'єднані територіальні громади;
- фармацевтична галузь;
- імпортозаміщення та інші галузі [40].

Додатковим поштовхом розвитку корпоративного та середнього бізнесу стануть: цифровий банкінг шляхом розширення функціональності системи

«Клієнт-Банк»; дистанційна ідентифікація/електронний документообіг з клієнтами, впровадження CRM; підвищення транзакційності шляхом оптимізації продуктового ряду, розвитку кросспродажів (інкасація, зарплатно-карткові проєкти, валютно-обмінні операції тощо).

2) Інвестиційний банкінг. АБ «УКРГАЗБАНК» здійснить трансформацію даного напрямку та зосередить свою діяльність на наданні послуг з організації залучення капіталу на фінансових ринках, брокерських послуг, посередницьких послуг при торгівлі акціями, облігаціями та похідними фінансовими інструментами та послугами з інвестиційного менеджменту.

Основними видами діяльності за напрямом інвестиційного банкінгу будуть:

- андеррайтинг, брокерська діяльність та торгівля цінними паперами;
- АБ «УКРГАЗБАНК» буде маркетмейкером на ринку облігацій внутрішньої державної позики та муніципальних цінних паперів;
- депозитарні послуги;
- консультаційні послуги та послуги з управління активами.

3) Digital банком № 1. Нині банк поступається провідним фінансово-технологічним компаніям та певним гравцям на банківському ринку за рівнем діджиталізації та якістю надання цифрових послуг. До кінця 2021 року банк планує забезпечити своїх клієнтів належним рівнем якості цифрового обслуговування, що відповідатиме сучасним потребам клієнтів.

Так, у 2021 році АБ «УКРГАЗБАНК» має за мету стати лідером з надання цифрових послуг на фінансовому ринку, випередивши основних конкурентів – MonoBank та ПриватБанк. Банк планує впровадити передові цифрові рішення, використовуючи свої провідні позиції в корпоративному бізнесі, малому і середньому бізнесі та значну клієнтську базу роздрібних клієнтів.

4) Роздрібний та мікробізнес. Споживання домогосподарств – головний рушій зростання ВВП. У 2019 році споживання домогосподарств становило 74% ВВП України. В зв'язку з чим, основними напрямками розвитку роздрібногo бізнесу буде збільшення клієнтської бази шляхом залучення

економічно активного населення працездатного віку, при цьому банк буде активно працювати в напрямку споживчого кредитування та емісії платіжних карток, що з одного боку дозволить банку збільшити доходність, а з іншого – стимулюватиме внутрішній ринок. Нині АБ «УКРГАЗБАНК» має можливість здійснювати швидкі налаштування та таргетування карткових продуктів та мобільного додатку «Екобанк». Збільшення клієнтської бази буде забезпечено шляхом омніканальності залучення нових клієнтів через відділення банку, контакт-центр, мобільний додаток, партнерські мережі, геотаргетинг.

5) Синергія ключових бізнес-напрямів. АБ «УКРГАЗБАНК» планує ефективно використовувати клієнтську базу з використанням CRM систем для здійснення кросс-продажів між різними клієнтськими сегментами.

Банк акцентуватиме увагу на активності клієнта та створить систему відслідковування користування банківськими продуктами та відповідно контролю за активністю клієнта.

Ключовим показником активності клієнта буде аналіз його доходності з подальшим збільшенням чеку на одного клієнта. Також буде впроваджена оновлена система оцінки, що розвиватиме кросс-продажі та активність клієнта.

6) Розвиток мережі продажів, оптимізація Head Office та апаратів дирекцій. Банк планує покращувати якість обслуговування та розширювати мережу продажів, як один з основних каналів дистрибуції для збільшення клієнтської бази, а також здійснити оптимізацію апаратів Головної установи та Дирекцій.

7) Agile Approach. У банку планується впровадження оновленої ефективної системи організації взаємовідносин між підрозділами в поєднанні з комбінованим управлінням (функціональне та ієрархічне підпорядкування): оновлена система буде спрямована на покращення взаємовідносин між підрозділами/працівниками; акцент буде націлений на максимальну швидкість отримання якісного продукту/результату взаємодії підрозділів; підвищення

самоорганізації взаємодії підрозділів буде сприяти спрощенню підходів та більшій адаптивності змінам потреб замовників продуктів/послуг.

8) Розвиток Green Banking. Наразі АБ «УКРГАЗБАНК» очікує стагнації ринку «зеленої» енергетики. При цьому, Банк готовий повернутись до розгляду питання фінансування відповідних проєктів в майбутньому та буде фокусуватись на проєктах відновлювальних джерел енергетики як світового драйвера «зеленого» фінансування. Банк планує диверсифікувати портфель ВДЕ шляхом зменшення частки сонячних електростанцій та шляхом збільшення частки вітряних електростанцій та проєктів з біопалива.

У табл. 2.2 проаналізовані активи банку в динаміці за період з 2018 р. по 2020 р.

Таблиця 2.2 – Аналіз активів АБ «УКРГАЗБАНК» у динаміці, тис. грн

Показники	31 грудня 2018 р.	31 грудня 2019 р.	31 грудня 2020 р.	Відхилення 2020 р. від 2018 р., +/-	
				тис. грн	відсотки
Грошові кошти та їх еквіваленти	14035435	46412441	35287994	21252559	151,42
Банківські метали	1754	1428	2401	647	36,89
Кошти у кредитних установах	727055	293570	661491	-65564	-9,02
Похідні фінансові активи	523	8	5186	4663	891,59
Кредити клієнтам та фінансова оренда	45236844	38985679	47517583	2280739	5,04
Інвестиції, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	18801811	30410368	56034056	37232245	198,02
Інвестиційна нерухомість	278028	228857	149255	-128773	-46,32
Основні засоби та нематеріальні активи	1710795	1433633	1348538	-362257	-21,17
Активи з права користування	0	166159	157200	157200	×
Інше майно	799144	735298	770248	-28896	-3,62
Поточні активи з податку на прибуток	4921	0	39429	34508	701,24
Інші активи	628685	469802	729351	100666	16,01
Всього активи	82224995	119137243	142702732	60477737	73,55

Проведений аналіз активів банку свідчить про досить неоднозначні зміни в складі та структурі, що відбулися. Так, якщо репрезентувати їх наочно (рис.

2.1), видно як у 2019 р. зросли грошові кошти та їх еквіваленти, натомість у 2020 р. знову дещо знизилися, хоча в цілому за період вони нагромадилися більше, ніж у 1,5 рази.

Кредити клієнтам та фінансова оренда навпаки в 2019 році зменшилися, а вже в 2020 р. зросли, хоча за весь період зміни виявилися несуттєвими, всього на 5,04%.

Інвестиції, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід зростали щорічно й досить планомірно, тому їх збільшення за весь період аналізу відбулося майже втричі.

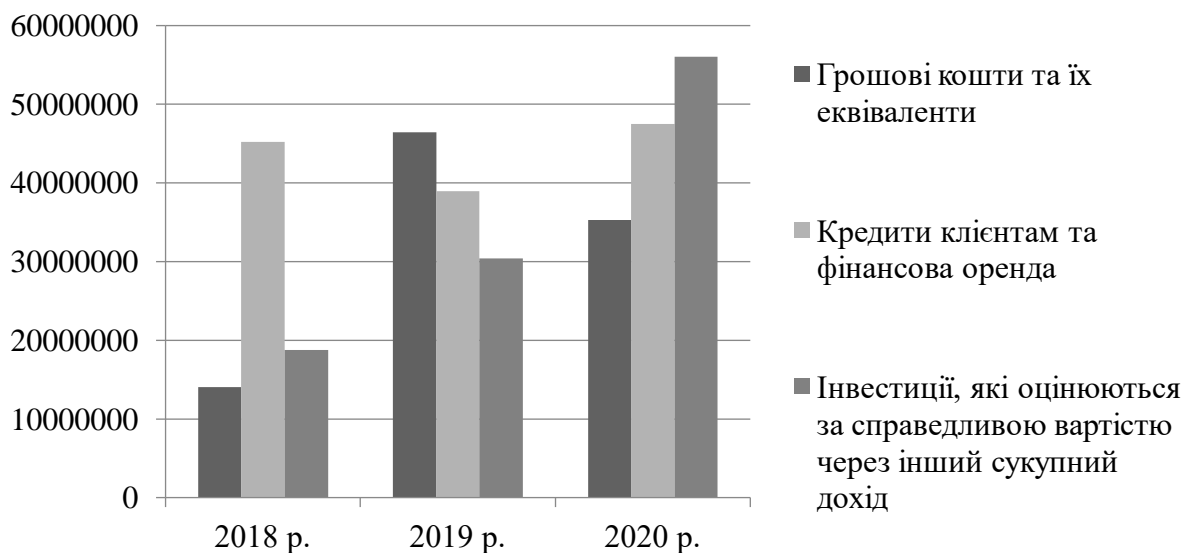

Рисунок 2.1 – Співвідношення динамічних змін основних компонентів активів банку за період з 2018 р. по 2020 р., тис. грн

Важливо, що головним завданням у кредитуванні 2020 р. було утримання якості та диверсифікації кредитного портфеля банку на тлі загострення економічних викликів, зумовлених пандемією, ускладнення логістичних зв'язків, масового запровадження дистанційної роботи юридичними особами. При кредитуванні АБ «УКРГАЗБАНК» продовжив реалізацію виваженої політики, коли активні операції здійснюються з комплексом заходів,

спрямованих на мінімізацію кредитних ризиків банку, збереження цільового рівня дохідності операцій та поглиблення комплексного обслуговування.

Як результат, обсяг кредитів клієнтам корпоративного бізнесу за підсумками 2020 р. збільшився на 2,2 млрд у гривневому еквіваленті (без врахування курсових різниць та, станом на 01.01.2021, становив 40,6 млрд у гривневому еквіваленті) і дозволив банку покращити свою позицію і зайняти 3 місце серед банківських установ України за обсягом кредитного портфеля юридичних осіб з урахуванням резервів (на 01.01.2020 – банк займав 4 місце). За підсумками 2020 року найбільшу частку кредитного портфеля корпоративних клієнтів склали кредити у національній валюті 35%, у доларах США та євро 34% та 31% відповідно.

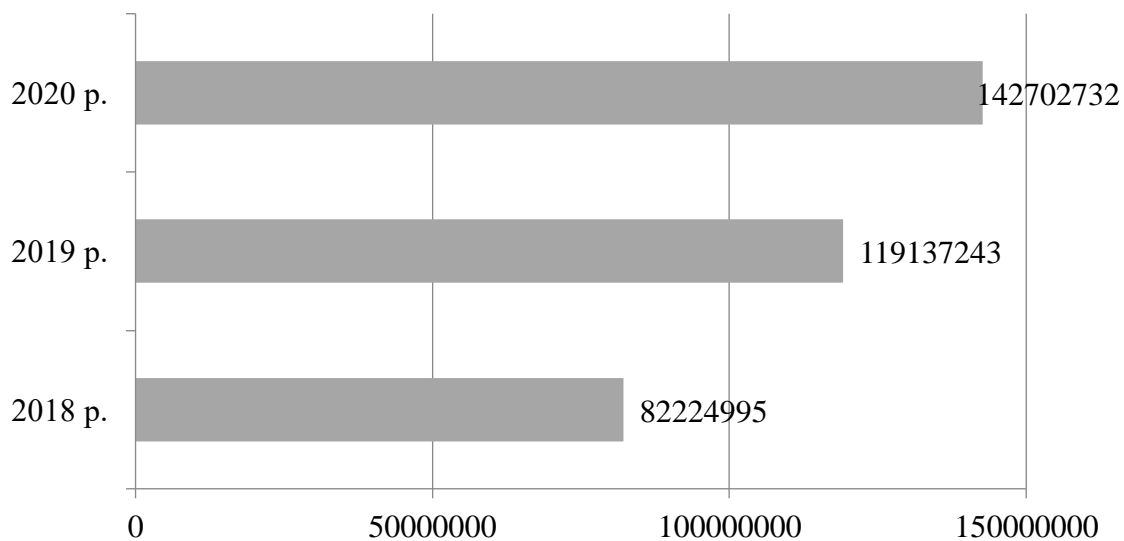

Рисунок 2.2 – Динаміка активів АБ «УКРГАЗБАНК», тис. грн

Незважаючи, що серед активів банку за проаналізований період зменшилися кошти у кредитних установах – на 9,02%, інвестиційна нерухомість (найсуттєвіше) – на 46,32%, а також інше майно банку – на 3,62%, загальна величина банківських активів зростала досить стійко, тому збільшення за весь період аналізу становило 60477737 тис. грн, тобто на 73,55% (рис. 2.2).

У наступній табл. 2.3 проаналізовані зобов'язання банку, що мають вкрай важливе значення для розуміння процесів, які відбуваються з фінансовим станом банку [41].

Таблиця 2.3 – Аналіз зобов'язань АБ «УКРГАЗБАНК», тис. грн

Показники	31 грудня 2018 р.	31 грудня 2019 р.	31 грудня 2020 р.	Відхилення 2020 р. від 2018 р., +/-	
				тис. грн	відсотки
Кошти кредитних установ	10129167	5734932	5669678	-4459489	-44,03
Похідні фінансові зобов'язання	1830	43624	227651	225821	12339,95
Кошти клієнтів	65121926	103359581	126498709	61376783	94,25
Резерви під гарантії, зобов'язання та юридичні ризика	589528	478949	406111	-183417	-31,11
Орендні зобов'язання	0	131747	126148	126148	×
Поточні зобов'язання з податку на прибуток	0	21723	0	0	×
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	0	83681	60806	60806	×
Інші зобов'язання	626529	1028522	1164798	538269	85,91
Всього зобов'язання	76468980	110882759	134153901	57684921	75,44

Протягом 2020 року діяльність АБ «УКРГАЗБАНК» у сфері ресурсних операцій орієнтована на формуванні стабільної диверсифікованої пасивної бази строкових коштів та коштів «до запитання» та покращення грануляції пасивів. Завдяки виваженій процентній політиці, гнучким умовам розміщення коштів та активному залученню нових клієнтів АБ «УКРГАЗБАНК» став лідером ринку із залучення ресурсів, зайнявши 1 місце серед банківських установ України. Станом на 01.01.2021 обсяг коштів корпоративних клієнтів становив 85,1 млрд у гривневому еквіваленті, в т.ч. строкові кошти – 29,7 млрд

у гривневому еквіваленті, залишки коштів на вимогу – 51,0 млрд у гривневому еквіваленті та кошти в розрахунках – 4,4 млрд у гривневому еквіваленті.

За проаналізований період кошти кредитних установ зменшилися на 44,03%, натомість кошти клієнтів росли майже вдвічі (рис. 2.3).

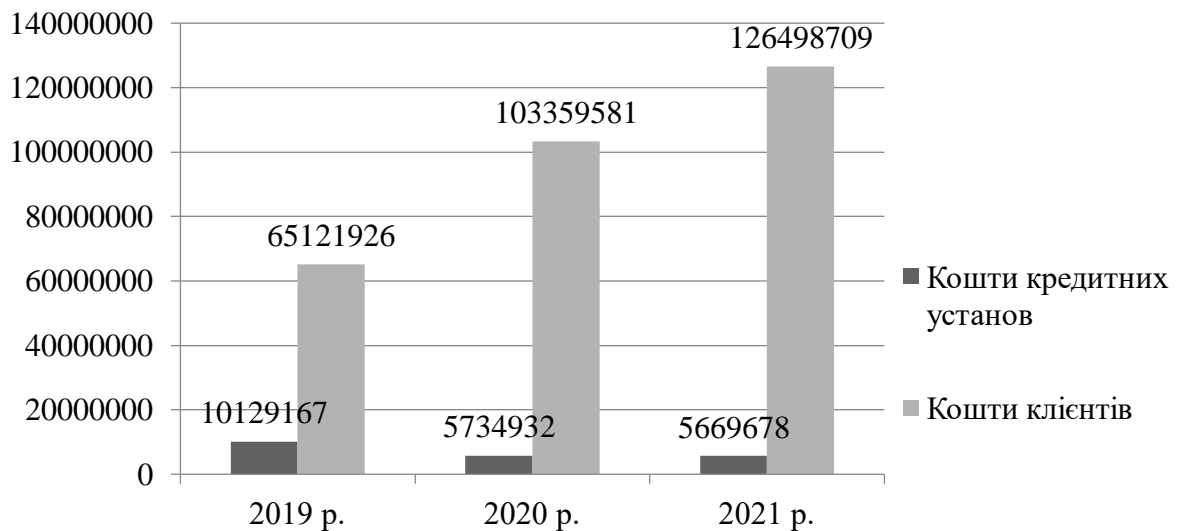

Рисунок 2.3 – Зменшення коштів кредитних установ і збільшення коштів клієнтів банку за 2018-2020 рр., тис. грн

У підсумку за весь період зобов'язання АБ «УКРГАЗБАНК» збільшилися на 57684921 тис. грн або 75,44% більшими темпами, ніж сукупні активи [39].

Таблиця 2.4 – Аналіз власного капіталу АБ «УКРГАЗБАНК», тис. грн

Показники	31 грудня 2018 р.	31 грудня 2019 р.	31 грудня 2020 р.	Відхилення 2020 р. від 2018 р., +/-	
				тис. грн	відсотки
Статутний капітал	13837000	13837000	13837000	0	0,00
Набуті права власності на акції	-518439	-518439	-518439	0	0,00
Результат від операцій з акціонерами	-1102304	-1102304	-1102304	0	0,00
Додатковий сплачений капітал	135942	135942	135942	0	0,00
Інші резерви	-347763	830986	687554	1035317	-297,71
Накопичений дефіцит	-6248421	-4928701	-4490922	1757499	-28,13
Всього власний капітал	5756015	8254484	8548831	2792816	48,52

Аналіз власного капіталу банку засвідчив певні проблеми, хоча остаточні висновки можливі лише після вивчення економічних нормативів і відносних показників. АБ «УКРГАЗБАНК» витримує вимоги НБУ лише за рахунок значного розміру статутного капіталу та додатково сплаченого капіталу, решта складових мають від’ємне значення. Структура власного капіталу банку в динаміці зображена на рис. 2.4.

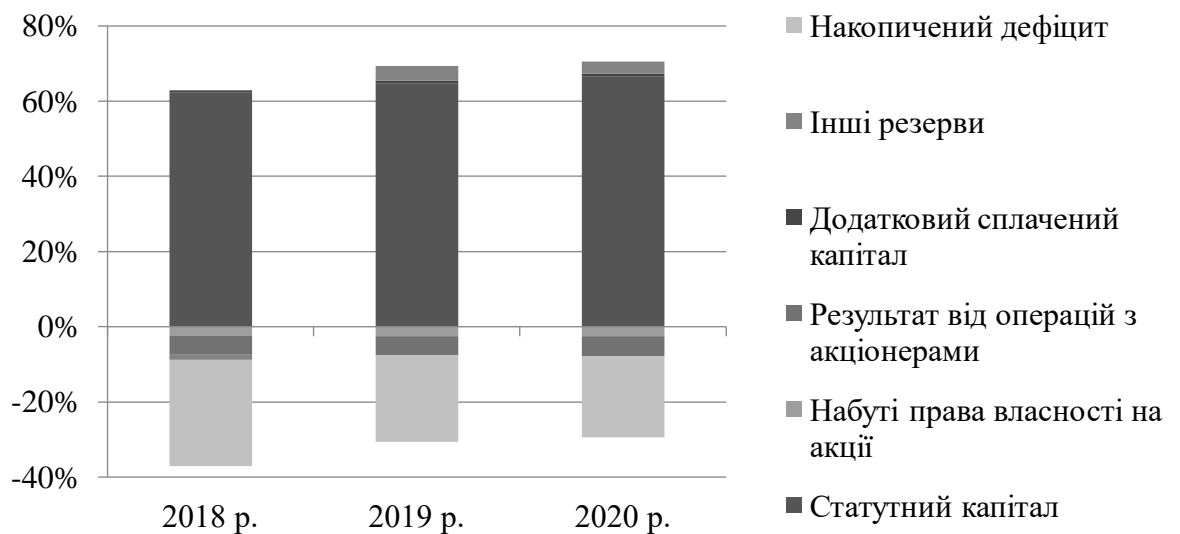

Рисунок 2.4 – Структурні зміни власного капіталу банку, %

Корпоративне управління має вирішальне значення для розвитку банку [42]. воно в АБ «УКРГАЗБАНК» ґрунтується на таких принципах:

- забезпечення захисту прав та законних інтересів акціонерів та рівне ставлення до всіх акціонерів незалежно від кількості належних їм акцій та інших факторів;

- раціональний і чіткий розподіл повноважень між Наглядовою радою та Правлінням, а також впровадження належної системи підзвітності та контролю, створення необхідних умов для своєчасного обміну інформацією та ефективної взаємодії між ними;

- повага прав та врахування законних інтересів заінтересованих осіб (працівників, кредиторів, державних органів та органів місцевого

самоврядування тощо) та активна співпраця з ними для створення добробуту, робочих місць та забезпечення фінансової стабільності банку;

- визначення Загальними зборами цілей та основних напрямів діяльності банку;

- здійснення Наглядовою радою стратегічного управління діяльністю банку та забезпечення ефективного контролю за діяльністю Правління;

- здійснення Правлінням виваженого, сумлінного та ефективного керівництва поточною діяльністю;

- своєчасне розкриття повної та достовірної інформації про банк, в тому числі про його фінансовий стан, економічні показники, значні події, структуру власності та управління з метою забезпечення можливості прийняття зважених рішень користувачами інформації;

- ефективний контроль за фінансово-господарською діяльністю банку з метою захисту прав та законних інтересів акціонерів та клієнтів банку.

Ці принципи формують політику корпоративного управління, дотримання якої обов'язкове для всіх структурних підрозділів банку.

Розподіл функцій між структурними підрозділами базується на застосуванні моделі трьох ліній захисту АБ «УКРГАЗБАНК».

Перша лінія захисту – на рівні бізнес-підрозділів та підрозділів підтримки діяльності банку. Ці підрозділи ініціюють, здійснюють або відображають операції, приймають ризики в процесі своєї діяльності та несуть відповідальність за поточне управління цими ризиками, здійснюють заходи з контролю.

Друга лінія захисту – на рівні підрозділів з управління ризиками, що визначені Стратегією з управління ризиками АБ «УКРГАЗБАНК» та департаменту комплаєнс. Ці підрозділи забезпечують впевненість керівників Банку, що впроваджені першою лінією захисту заходи з контролю та управління ризиками були розроблені та функціонують належним чином;

Третя лінія захисту – на рівні департаменту внутрішнього аудиту, який здійснює незалежну оцінку ефективності діяльності першої та другої ліній захисту та загальну оцінку ефективності системи внутрішнього контролю.

Протягом 2020 року АБ «УКРГАЗБАНК», незважаючи на складну економічну ситуацію, що склалась в Україні, значно посилив свої позиції на банківському ринку України за такими показниками як приріст клієнтів, динаміка портфелів пасивів та частки екокредитів у портфелі банку, динаміка обсягів документарного бізнесу, валютних операцій та комісійних доходів.

Протягом 2020 року залучено на обслуговування до банку 336 нових корпоративних клієнтів, у т.ч. 211 активних, а також розширено співпрацю з існуючими клієнтами банку. Цільовими для залучення було визначено клієнтів приватної форми власності, що є національними лідерами у ключових галузях економіки. Додатковою перевагою від реалізації такого підходу стала диверсифікація клієнтської бази корпоративного бізнесу у бік клієнтів приватного (недержавного) сектору.

2.2 Аналіз фінансового стану АБ «УКРГАЗБАНК»

Фінансовий стан банку можна визначити як комплексну економічну категорію, що характеризується в сукупності абсолютними та відносними показниками банківської діяльності щодо спроможності банківської установи формувати й ефективно використовувати фінансові ресурси з урахуванням ризику. До основних напрямів оцінювання фінансового стану банку слід віднести такі: 1) оцінка ліквідності та платоспроможності банківської установи; 2) дослідження тенденцій у зміні показників ділової активності банку; 3) аналіз фінансової стійкості банківської установи; 4) аналіз динаміки абсолютних значень прибутку чи збитку, а також відносних показників рентабельності або збитковості банківської діяльності [43].

Банківська ліквідність відіграє вкрай важливе значення для забезпечення нормального функціонування банку, тому оцінка фінансового стану повинна обов'язково передбачати аналіз ліквідності банківської установи.

В табл. 2.5 проаналізовані в динаміці економічні нормативи ліквідності АБ «УКРГАЗБАНК».

Таблиця 2.5 – Аналіз фінансового стану АБ «УКРГАЗБАНК» за показниками ліквідності, %

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р., +/-	
				від 2019 р.	від 2018 р.
Норматив миттєвої ліквідності (Н4 – не менше ніж 20%)	52,97	×	×	×	×
Норматив поточної ліквідності (Н5 – не менше ніж 40%)	53,68	×	×	×	×
Норматив короткострокової ліквідності (Н6 – не менше ніж 60%)	69,73	84,93	80,81	-4,12	11,08
Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{ВВ} – не менше ніж 100%)	×	199,01	226,99	27,98	×
Коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR _{ІВ} – не менше ніж 100%)	×	143,77	151,72	7,95	×

Чинним банківським законодавством до нормативів ліквідності банку зараз віднесено [44]:

- норматив короткострокової ліквідності (Н6);
- коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCR_{ВВ}) та в іноземній валюті (LCR_{ІВ});
- коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR).

Зміна підходів НБУ до регулювання банківської ліквідності ускладнює процес аналізу та формулювання висновків із порівняння, проте деякі узагальнення зробити можливо.

В 2018 р. банк мав критичне значення нормативу короткострокової ліквідності, проте в наступному вже спостерігалася певна надлишкова

ліквідність за цим нормативом, тому за цим параметром 2020 р. демонструє найбільш оптимальне значення короткострокової ліквідності, що має позитивно відобразитися на фінансовому стані банку.

До позитивних змін також слід зарахувати нарощення коефіцієнтів покриття ліквідністю за всіма валютами та покриття ліквідністю в іноземній валюті (рис. 2.5).

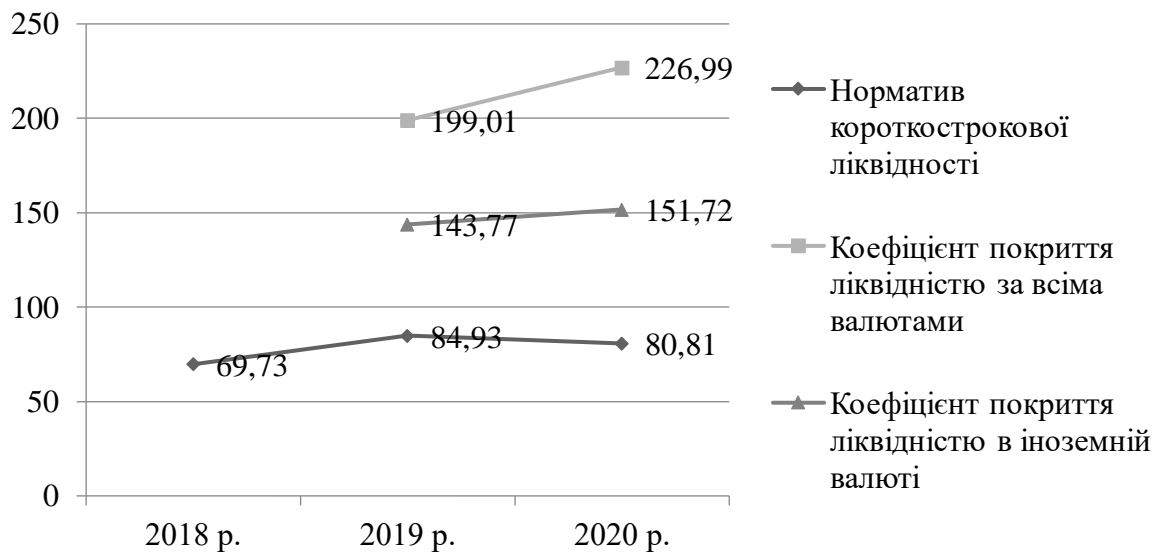

Рисунок 2.5 – Динаміка показників ліквідності АБ «УКРГАЗБАНК», відсотки

Варто зазначити, що до послуг клієнтів станом на 01.01.2021 у 162 населених пунктах України представлено 278 діючих точок продажів АБ «УКРГАЗБАНК». Станом на 01.01.2021 кількість клієнтів банку становить 2342 тисяч, у тому числі: 2 264 тисяч – клієнти роздрібного бізнесу, 71,5 тисячі – клієнти малого та середнього бізнесу, 6,8 тисяч – корпоративні клієнти.

На 01.01.2021 в обігу перебуває близько 2 061 тисяч платіжних карток, емітованих АБ «УКРГАЗБАНК», із них активних близько 482 тисячі. В 2020 році банк активно продовжував розвивати власний мультиплатформовий мобільний додаток «ЕКО банк» (впроваджено «віртуальну» картку, можливість оплати штрафів за порушення ПДР, платежі за довільними

реквізитами, стали доступними картки UnionPay та ПРОСТІР), кількість користувачів якого на кінець 2020 року перевищила 506 тисяч.

Протягом 2020 року банк активно розвивав операції торговельного фінансування. Портфель цих операцій станом на 01.01.2021 року склав 9,8 млрд грн, в тому числі акредитиви відкриті 3,5 млрд грн, акредитиви отримані 2,0 млрд грн, гарантії надані 6,2 млрд. грн., гарантії отримані 1,7 млрд грн, інструменти за власними зобов'язаннями 1,5 млрд грн.

АБ «УКРГАЗБАНК» здобув перемогу у номінації «Кращий банк торговельного фінансування України 2021» за підсумками 11-го щорічного конкурсу Global Banking & Finance Review Awards. Провідну роль в цьому досягненні зіграла підтримка угод торговельного фінансування від ЄБРР та IFC за програмами підтримки торгівлі, а також використання «чистих» лімітів від іноземних банків та контрагентів.

Незважаючи на виклики 2020 року, пов'язаними з формуванням резервів під «зелені» кредити та COVID-19, Банк залишається прибутковим. За підсумками 2020 року АБ «УКРГАЗБАНК» отримав прибуток в обсязі 411 млн. грн. На результат вплинули такі фактори: операційний дохід 3 911 млн. грн. (в тому числі чисті процентні доходи після витрат за кредитними збитками склали 1 693 млн. грн., непроцентні доходи 2 118 млн. грн., зміни очікуваних кредитних збитків за іншими активами 100 млн. грн.), адміністративні та інші операційні витрати 3 401 млн. грн. та розформування інших резервів 1 млн. грн.

Ділову активність банку можливо визначити шляхом аналізу взаємозв'язку між ресурсним потенціалом банку (його пасивами) та напрямами використання коштів як у цілому в активах, так і за їх окремими складовими, наприклад, в інвестиції чи в кредитний портфель. Ділова активність активів характеризується рівнем вкладень ресурсів банку в дохідні активи, кредитний портфель, у цінні папери і розкриває як досягнутий рівень, так і можливості банку в даний період. Різке підвищення дохідних активів у цілому, з їх диверсифікацією в кредитний та інвестиційний портфелі, за

більшістю показників свідчить про ескалацію ділової активності банку та розширення його діяльності на фінансовому ринку [45].

В табл. 2.6 наведені основні показники ділової активності банку в динаміці. За результатами аналізу ділової активності банку можна зробити такі висновки. Якщо оцінювати цю ділову активність формально, то за проаналізований період більшість показників, які її характеризують, погіршили свої фактичні значення. Це однозначно вказує на наявність проблем в АБ «УКРГАЗБАНК» з діловою активністю.

Таблиця 2.6 – Аналіз ділової активності АБ «УКРГАЗБАНК» за 2018-2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолютне відхилення 2020 р., +/-	
				від 2019 р.	від 2018 р.
Рівень дохідних активів (відношення дохідних активів до сукупних активів)	0,80	0,82	0,83	0,01	0,03
Загальна кредитна активність (відношення наданих кредитів до сукупних активів)	0,78	0,71	0,63	-0,08	-0,15
Загальна інвестиційна активність (відношення інвестицій до сукупних активів)	0,02	0,10	0,18	0,08	0,16
Рівень залучення коштів (відношення залучених коштів до загальних пасивів)	0,87	0,87	0,85	-0,02	-0,02
Коефіцієнт використання залучених коштів (відношення наданих кредитів до залучених коштів)	0,89	0,82	0,74	-0,08	-0,15
Додатковий коефіцієнт використання залучених коштів (відношення активів до залучених коштів)	1,14	1,15	1,17	0,02	0,03

Проте, рівень дохідних активів щороку підвищувався, що вказує на збільшення їхньої частки в сукупних активах банку. Натомість, загальна кредитна активність банківської установи також щороку зменшувалася. Це

свідчить про зменшення кредитного портфеля банку. Втім цей показник необхідно оцінювати одночасно з наступним, який свідчить про зростання загальної інвестиційної активності АБ «УКРГАЗБАНК».

Таким чином банк здійснює диверсифікацію своїх дохідних активів, розвиваючи інвестиційні операції, зокрема з цінними паперами та деривативами. Наочно зміни, що відбулися з основними показниками ділової активності за період з 2018 р. по 2020 р., зображені на діаграмі (рис. 2.6).

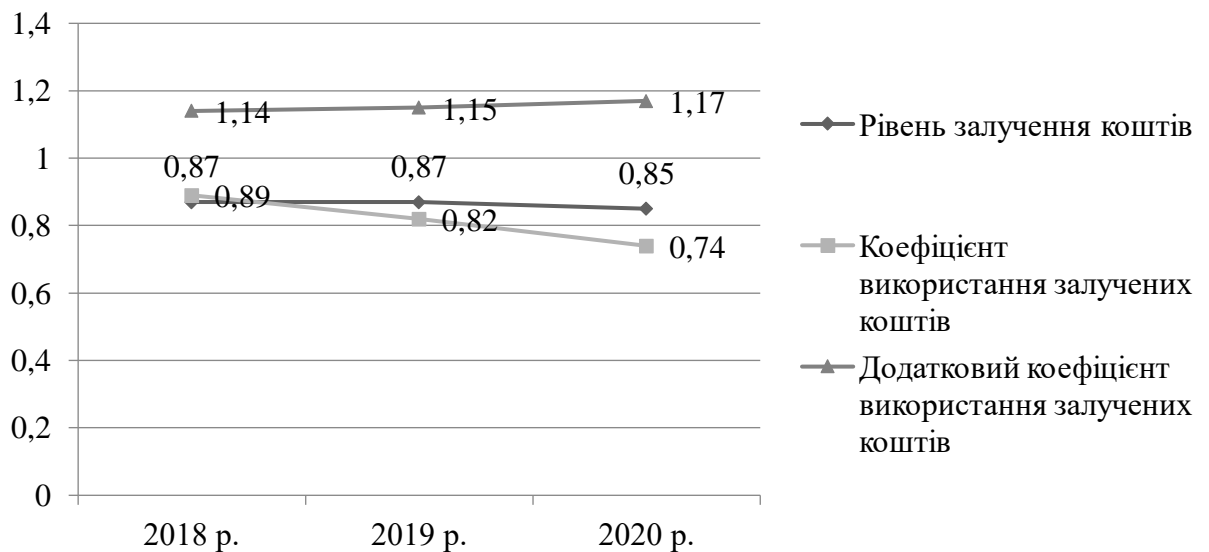

Рисунок 2.6 – Динаміка основних показників ділової активності АБ «УКРГАЗБАНК»

Рівень залучення коштів, тобто відношення залучених коштів до загальних пасивів, дещо зменшився. А от коефіцієнт використання залучених коштів як відношення наданих кредитів до залучених коштів зменшувався щороку, відповідно пропорційно збільшувався додатковий коефіцієнт використання залучених коштів АБ «УКРГАЗБАНК». Банку необхідно гармонізувати заходи з комплексного управління своїми активами та пасивами.

Обсяг непроцентних доходів АБ «УКРГАЗБАНК» від послуг клієнтам МСБ протягом 2020 року збільшився з 276,9 млн грн у 2019 році до 339,8 млн грн за 2020 р. – що на 22,7% (62,9 млн грн) більше ніж у 2019 році.

На 2021 рік передбачено подальше нарощування темпів та обсягів співпраці з клієнтами МСБ в напрямі:

- утримання лідируючих позицій на фінансовому ринку за напрямом екокредитування,
- впровадження нових екопродуктів;
- участі у державних та місцевих програмах підтримки малого та середнього бізнесу, у т.ч. «Доступні кредити 5-7-9%», клієнтів аграрного та інших секторів;
- розширення переліку кредитних продуктів в рамках спільних проєктів з міжнародними фінансовими організаціями;
- вдосконалення банківських продуктів та процедур обслуговування малих та мікроклієнтів;
- покращення умов розрахунково-касового та дистанційного обслуговування за рахунок надання якісного сервісу (в т.ч. віддаленого доступу) для клієнтів МСБ.

Протягом 2020 року АБ «УКРГАЗБАНК» продовжував реалізацію стратегії розвитку екобанкінгу. В рамках реалізації концепції екобанку відбувається постійне зростання частки екокредитів АБ «УКРГАЗБАНК» є активним учасником міжбанківського ринку. При співпраці з банками-контрагентами Банк керується принципами довгострокових взаємовигідних партнерських відносин. Бездоганна репутація Банку допомагає працювати максимально ефективно з широким колом українських та іноземних банків.

Однією з основних цілей Банку при проведенні операцій на міжбанківському ринку є ефективне управління рухом грошових коштів та досягнення оптимального балансу між ліквідністю, ризиком та прибутком.

Зважаючи на достатній рівень ліквідності та наявне високоліквідне забезпечення, протягом 2020 року Банк проводив у значних обсягах валютні операції SWAP, операції репо з державними облігаціями України та з депозитними сертифікатами Національного банку України.

Банк активно проводив операції на міжбанківському валютному ринку, здійснюючи операції з купівлі-продажу валюти як для забезпечення власних потреб, так і за рахунок та за дорученнями клієнтів з метою обслуговування експортно-імпортних операцій. Традиційно, основний обсяг операцій припадає на долари США та євро, але збільшилися також обсяги роботи з англійським фунтом, польським злотим та японською єною. Банк постійно розширює спектр послуг для своїх клієнтів та контрагентів, першим на українському міжбанківському ринку почав надавати послуги стрімінгу форексних котирувань для банків-контрагентів у кредитному портфелі.

За підсумками 2020 року УКРГАЗБАНК отримав прибуток в обсязі 411 млн грн. На результат вплинули такі фактори: операційний дохід 3 911 млн грн (у тому числі чисті процентні доходи склали 1 693 млн грн, чистий непроцентний дохід 2 118 млн грн), непроцентні витрати з урахуванням витрат на інші резерви у розмірі 3 399 млн грн.

Операційний дохід Банку в 2020 році склав 3 911 млн грн, у тому числі чистий процентний дохід після витрат за кредитними збитками 1 693 млн грн (процентні доходи складають 9 576 млн грн, процентні витрати 6 366 млн грн, витрати за кредитними збитками 1 517 млн грн), загальний обсяг чистого непроцентного доходу складає 2 118 млн грн. Найбільшу частку в непроцентних доходах займають: чистий комісійний дохід, який становить 1 236 млн грн (в т. ч. 1 619 млн грн комісійних доходів, що на 256 млн грн, або на 19%, більше, ніж у 2019 році), чисті прибутки від операцій з іноземними валютами 223 млн грн, результат від операцій з похідними фінансовими інструментами 182 млн грн, чисті прибутки від інвестиційних цінних паперів, наявних для продажу 148 млн грн, комісія від страхових компаній та банків 137 млн грн, позитивний результат від продажу активів, утримуваних для продажу, основних засобів та нематеріальних активів 42 млн грн, дохід від послуг з маркетингової підтримки 30 млн грн, штрафи отримані та інші платежі за прострочення платежів по кредитному договору 27 млн грн, чисті

прибутки від інвестиційної нерухомості 13 млн грн, повернення раніше списаних активів 9 млн грн, інші доходи 71 млн грн.

Загальний обсяг чистого непроцентного доходу складає 2 118 млн грн. Найбільшу частку в непроцентних доходах займають: чистий комісійний дохід, який становить 1 236 млн грн (в т. ч. 1 619 млн грн комісійних доходів, що на 256 млн грн, або на 19%, більше, ніж у минулому році), чисті прибутки від операцій з іноземними валютами – 223 млн грн, результат від операцій з похідними фінансовими інструментами – 182 млн грн, чисті прибутки від інвестиційних цінних паперів, наявних для продажу – 148 млн грн, комісія від страхових компаній та банків – 137 млн грн, позитивний результат від продажу активів, утримуваних для продажу, основних засобів та нематеріальних активів – 42 млн грн, дохід від послуг з маркетингової підтримки – 30 млн грн, штрафи отримані та інші платежі за прострочення платежів по кредитному договору – 27 млн грн, чисті прибутки від інвестиційної нерухомості – 13 млн грн, повернення раніше списаних активів – 9 млн грн, інші доходи – 71 млн грн. За підсумками 2020 року Банком отримано 1 619 млн грн комісійних доходів, що на 256 млн грн, або на 19%, більше, ніж у 2019 році.

У табл. 2.7 проаналізовані показники прибутковості банку.

Таблиця 2.7 – Аналіз узагальнюючих показників прибутковості АБ «УКРГАЗБАНК»

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолютне відхилення 2020 р., +/-	
				від 2019 р.	від 2018 р.
Чистий прибуток, тис. грн	768698	1288996	411039	-877957	-357659
Сукупний прибуток, тис. грн	178994	2498469	294347	-2204122	115353
Сукупні активи, тис. грн	82224995	119137243	142702732	23565489	60477737
Власний капітал, тис. грн	5756015	8254484	8548831	294347	2792816
Рентабельність власного капіталу, %	13,35	15,62	4,81	-10,81	-8,54
Рентабельність активів, %	0,93	1,08	0,29	-0,79	-0,64
Чистий спред, %	2,32	5,17	1,87	-3,30	-0,45
Чиста процентна маржа, %	1,84	4,56	1,24	-3,32	-0,60

У 2020 році обсяг непроцентних витрат з урахуванням витрат на очікувані кредитні збитки за іншими активами та інші резерви склав 3 299 млн грн. Відношення адміністративних та інших операційних витрат до операційного доходу до зміни резервів становить 64%. Видно з результатів проведеного аналізу, що чистий прибуток коливається не так суттєво, як сукупний прибуток банку, хоча 2019 р. є кращим за обома цими фінансовими результатами. Наочно зміну прибутковості АБ «УКРГАЗБАНК» за період з 2018 р. по 2020 р. демонструє рис. 2.7.

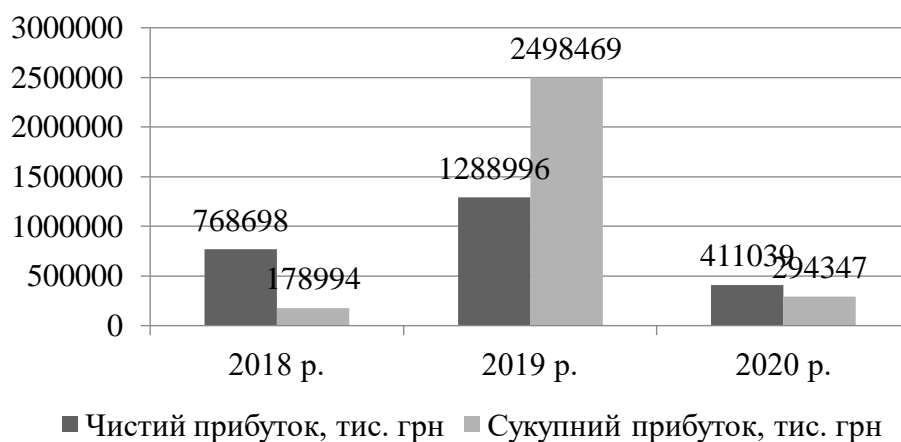

Рисунок 2.7 – Динаміка чистого та сукупного прибутку банку, тис. грн

Рентабельність активів, чистий спред і чиста процентна маржа банку змінювалися відповідно до зміни прибутковості (рис. 2.8).

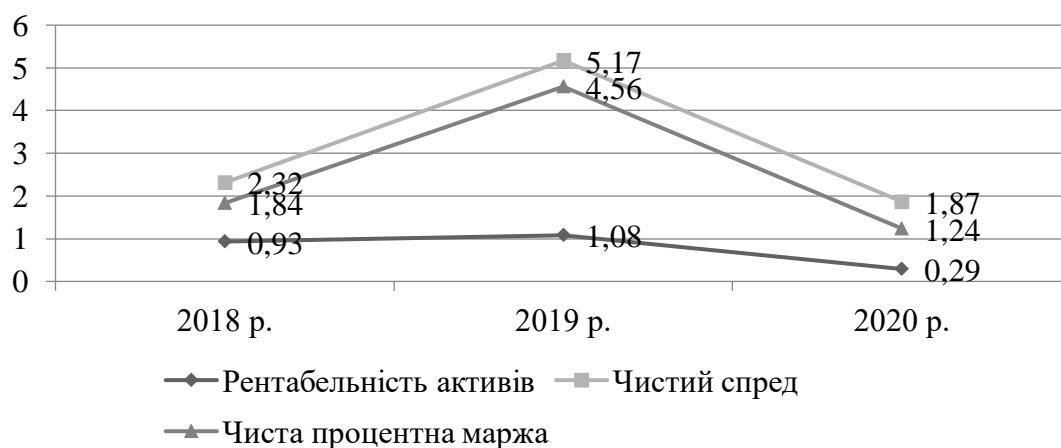

Рисунок 2.8 – Зміни рентабельності, чистого спреда та чистої процентної маржі банку, %

Аналіз фінансового стану демонструє неоднозначні результати, наприклад, показники ліквідності в 2020 р. оптимізувалися, натомість знизилася прибутковість АБ «УКРГАЗБАНК», хоча слід зазначити, що банк залишається не лише прибутковим, але й фінансово стійким.

2.3 Оцінювання результатів стрес-тестування банківських ризиків АБ «УКРГАЗБАНК»

В системі банківського ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК» чільне місце займає стрес-тестування ризиків. Функції розподілені між органами управління банку. Наглядова рада визначає і затверджує стратегію управління ризиками, декларацію схильності до ризиків, кредитну політику, політики управління окремими ризиками, план забезпечення безперервної діяльності, план фінансування в кризових ситуаціях, стратегію та оперативний план управління непрацюючими активами та стягнутим майном, визнає джерела капіталізації та іншого фінансування банку, розглядає звітність про профіль ризику Банку, розглядає результати стрес-тестування, затверджує призначення та звільнення СРО.

Правління відповідає за загальний підхід до управління ризиками і за впровадження стратегій та принципів управління ризиками, затверджених Наглядовою радою. Правління Банку делегує повноваження щодо оперативного управління ризиками колегіальним органам Банку та встановлює ліміти повноважень даних колегіальних органів.

Комітет з управління ризиками Наглядової ради забезпечує наявність та підтримання в актуальному стані актів внутрішнього регулювання, що регламентують процес управління ризиками та кредитну політику Банку, здійснює регулярний моніторинг та аналіз поточного профілю ризиків, що приймаються Банком, здійснює контроль за дотриманням показників ризик-апетиту, визначених в декларації схильності до ризиків.

Кредитна рада, кредитний комітет, комітет з методологічного забезпечення управління ризиками роздрібно, малого та мікробізнесу, комісія по роботі з проблемною заборгованістю позичальників, комісія з моніторингу кредитних операцій клієнтів, кредитні комісії дирекцій здійснюють управління кредитним ризиком в межах повноважень делегованих Правлінням.

Комітет з питань управління активами та пасивами здійснює управління ризиком ліквідності, процентним ризиком та ринковим ризиком в межах повноважень делегованих Правлінням.

Комітет з питань управління операційними ризиками здійснює управління операційним ризиком в межах повноважень делегованих Правлінням.

Комітет з питань управління інформаційною безпекою здійснює управління інформаційним ризиком як складовою операційного ризику в межах повноважень делегованих Правлінням CRO та підпорядковані йому підрозділи з управління ризиками забезпечують своєчасне виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль, звітування щодо суттєвих ризиків, готують та надають звіти щодо ризиків Наглядовій раді, Комітету з управління ризиками Наглядової ради, Правління, колегіальним органам Правління, розробляють та підтримують в актуальному стані методики, інструменти та моделі оцінки ризиків, забезпечують координацію роботи з питань управління ризиками з іншими структурними підрозділами Банку, обчислюють профіль ризику Банку, забезпечують моніторинг та попередження порушень показників ризик-апетиту та лімітів ризику, контролюють наближення показників ризиків до затверджених граничних показників ризику та лімітів ризику та ініціюють вжиття заходів для попередження їх порушень, здійснюють стрес-тестування, готують висновки для ухвалення кредитних рішень як щодо нових кредитів, так і щодо зміни умов за діючими/існуючими кредитами, готують висновки щодо ризиків, які притаманні новим продуктам до моменту їх впровадження для прийняття відповідних управлінських рішень

[46]. В табл. 2.8 визначені основні банківські ризики, що знаходяться під пильним контролем у системі банківського ризик-менеджменту банку.

Таблиця 2.8 – Ризики, що охоплюються в АБ «УКРГАЗБАНК» стрес-тестуванням у системі банківського ризик-менеджменту

Вид ризику	Визначення
Кредитний ризик	Ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання запланованих доходів унаслідок невиконання боржником/контрагентом взятих на себе зобов'язань відповідно до умов договору
Ризик ліквідності	Ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання доходів унаслідок неспроможності Банку забезпечувати фінансування зростання активів та/або виконання своїх зобов'язань в належні строки
Процентний ризик	Ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок впливу несприятливих змін процентних ставок. Процентний ризик впливає як на прибутковість Банку, так і на економічну вартість його
Ринковий ризик	Ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання доходів унаслідок несприятливої зміни курсів іноземних валют, вартості фінансових інструментів тощо
Операційний ризик	Ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок недоліків або помилок в організації внутрішніх процесів, навмисних або ненавмисних дій працівників банку або інших осіб, збоїв у роботі інформаційних систем банку або внаслідок впливу зовнішніх факторів. Операційний ризик включає юридичний ризик, тобто імовірність виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання запланованих доходів унаслідок невиконання сторонами умов договорів у зв'язку з їх невідповідністю вимогам законодавства. Операційний ризик виключає ризик репутації та стратегічний ризик
Комплаєнс-ризик	Ймовірність виникнення збитків/санкцій, додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів або втрати репутації внаслідок невиконання банком вимог законодавства, нормативно-правових актів, ринкових стандартів, правил добросовісної конкуренції, правил корпоративної етики, виникнення конфлікту інтересів, а також внутрішньобанківських документів банку
Соціальний ризик	Ймовірність виникнення збитків, додаткових втрат, або недоотримання доходів унаслідок виникнення небезпеки для здоров'я та безпеки людей, негативного впливу на місцеві спільноти, культурну та археологічну спадщину
Екологічний ризик	Ймовірність виникнення збитків, додаткових втрат, або недоотримання доходів унаслідок забруднення довкілля, а також створення небезпеки для біорізноманіття

Ризик-менеджментом окремих банків також розробляються власні підходи з урахуванням специфічних особливостей діяльності окремих банків

та їх ризикового портфеля. Отже, за останні роки стрес-тестування стає важливою складовою ризик-менеджменту багатьох фінансових установ, особливо банків, бо саме воно дає змогу їхньому керівництву вчасно приймати рішення щодо подолання неочікуваних негативних результатів, що пов'язані з різноманітними ризиками, та визначати можливий розмір капіталу, достатнього для покриття збитків у разі виникнення тих чи інших потрясінь в економіці.

До того ж, стрес-тестуванню як інструменту ризик-менеджменту властивий достатньо високий рівень стандартизації та автоматизації, що суттєво спрощує процедуру його проведення. Крім того, процедури стрес-тестів уможливають завчасно ідентифікувати вияви системних криз банківської системи загалом. Однак, на відміну від зарубіжного досвіду, практика застосування в Україні стрес-тестування є недостатньо поширеною (до 2008 року більшість українських банків взагалі не проводила ніяких стрес-тестів), а рекомендації Національного банку України щодо методичного апарату мають суто рекомендаційний характер. Для українських банків залишається властивою низька ефективність проведення стрес-тестування переважно через безсистемність його проведення та невизначеність місця у фінансовому менеджменті банків. Таким чином, проведення стрес-тестування банків повинно відповідати як інтересам власників банківського капіталу, так і регуляторних органів [47].

Стрес-тести – це по суті методики, які використовуються для визначення впливу цих подій на діяльність як окремих банків, так і всієї банківської системи. Самі події, які беруться до уваги в процесі здійснення тестування, доцільно називати стрес-подіями. Отже, метою проведення стрес-тестування є оцінка ризиків та визначення спроможності протистояти потрясінням на фінансовому ринку [48].

У процесі його здійснення оцінюється також вплив несприятливих подій на обсяги сформованих банківських резервів та розмір регулятивного капіталу банку. Слід підкреслити, що, окрім макро- та мікроекономічного стрес-

тестування, розрізняють теоретико-методичні засади двох типів стрес-тестування: «знизу-вверх» (bottom-up approach) та «зверху-вниз» (top-down approach). У випадку стрес-тестування «знизу-вверх» регуляторний орган може визначати можливі стрес-події та сприяти проведенню банками тестування за власними методиками, після чого результати індивідуальних тестів агрегуються і визначається можлива реакція на стресову подію всієї банківської системи. Проте існує низка слабких місць у цьому підході. Головним недоліком є те, що результати агрегування індивідуальних результатів стрес-тестів, навіть тоді, коли вони ґрунтуються на єдиних загальних сценаріях і результати індивідуальних розрахунків є достатньо точними, в сукупності можуть характеризуватися високим ступенем неточності. На погляд деяких науковців, результати підходу «знизу-вверх» можуть слугувати лише певним орієнтиром, а не високоточною оцінкою впливу потенційних потрясінь на банківську систему загалом. На нашу думку, підхід «зверху-вниз», безумовно, може забезпечувати зіставність результатів. Проте рівень точності стрес-тестування «зверху-вниз» більшою мірою залежить від якості та доступності банківських даних, що акумульовані національними регуляторами [49].

Найбільш поширеними є такі методи проведення стрес-тестування:

– метод еластичностей, що полягає у визначенні односторонньої зміни об'єкта стрес-тестингу внаслідок шокowego коливання макропоказників. До недоліків цього методу відносять те, що він не дає інформацію про подальші характеристики об'єкта, який зазнав змін унаслідок шокowego впливу макропоказника, і його вплив на інші показники фінансової стійкості банку;

– метод оцінки втрат (тест екстремальних величин) полягає у виявленні максимального збитку, якого може зазнати банк за певний період часу при заданій імовірності. Проте цей метод потребує значного масиву інформації та максимально повно досліджених зв'язків між економічними явищами;

– індексний – дає змогу проаналізувати чутливості фінансового сектору за допомогою «індексів ризику», які на певний період часу вважаються

суттєвими і впливають на рівень розвитку економіки країни (наприклад, показник частки нестандартних кредитів у кредитному портфелі);

– сценарний метод – слугує вихідною точкою для стрес-тестування. Аналітики використовують тести сценаріїв для стратегічної оцінки комплексних явищ та показників. Для цього працівники ризик-менеджменту визначають головні чинники, які впливають на динаміку та якість портфеля, після цього розробляють сценарії, у яких зазначені фактори в різноманітних комбінаціях піддають стресовим оцінкам. Прикладами сценаріїв, що властиві для України, можуть бути такі: зростання курсу долара; дефолт країн Єврозони (Італія, Греція, Португалія) – як наслідок, криза ліквідності і для України; вступ до ЄС чи до Митного союзу; можливий дефолт за державними облігаціями тощо. Попри неактивну позицію Нацбанку, про що було згадано раніше, менеджери окремих банків реалізують власні методики стрес-тестування ліквідності, достатності капіталу та ризику кредитного портфеля банку. Отже, можна виділити ризики, за якими проводиться стрес-тестування банків [50].

Джерелами інформації для стрес-тестингу кредитного ризику повинні бути такі підрозділи, як: підрозділ звітності по кредитному портфелю, підрозділ моніторингу кредитного портфеля, кредитний аналіз, підрозділи продажу банківських продуктів, підрозділи моніторингу та прогнозування макроекономічної та ринкової ситуації. Для підвищення оперативності в банках створюються спеціальні внутрішні портали. У цьому внутрішньому порталі повинна публікуватися вся інформація щодо діяльності ризик-менеджменту банку та інша інформація, що може бути використана ним, а саме: інформація щодо результатів обзорів та прогнозів макроекономічної ситуації та ситуації на ринках. Це забезпечує єдину інформаційну базу стрес-тестів. Отже, в процесі стрес-тестів, що організуються в межах окремих банків, аналізується вплив надзвичайних подій як на окремих клієнтів, так і на цілі портфелі (галузі), на їхню кредито- та платоспроможність. Таким чином,

з нашої точки зору, стійкість банку суттєво залежить від стійкості його клієнтів.

До проведення стрес-тестування, зокрема, кредитного ризику банку повинні ставитися конкретні задачі, що повинні реалізовуватися в такій послідовності:

- визначення масштабів дослідження;
- розподіл портфеля на групи (наприклад, за галузевою ознакою);
- визначення макроекономічних або ринкових факторів, що можуть вплинути на кредитоспроможність та фінансову стійкість клієнтів;
- визначення найбільш доцільної моделі для тестування кожної групи боржників банку;
- введення нових прогнозних макроекономічних та ринкових факторів у модель для стрес-тестування;
- розрахунок суми додаткових резервів та впливу на капітал;
- розподіл клієнтів, що демонструють сигнали раннього попередження, по групах ризику;
- висування рекомендацій щодо кожної групи ризику.

У цьому аспекті важливим є виявлення сигналів раннього попередження, якими можуть бути [51]: для портфельного підходу: наявність простроченої заборгованості більше одного дня; висока чутливість галузі до фінансової кризи; наявність валютних кредитів, коли відбувається девальвація національної валюти; знецінення застави; відсутність ринку для конкретного виду забезпечення; для індивідуального підходу: погіршення фінансових коефіцієнтів; погіршення комунікацій між клієнтом та банком; наявність судових позовів стосовно власників та відповідальних осіб підприємств-клієнтів; порушення умов кредитування; втрата ключових покупців чи постачальників.

Для автоматичного виявлення окремих сигналів раннього попередження, для агрегування та обробки даних банком створюються спеціальні «Списки спостереження». По суті, це інструмент, який працює в режимі реального часу

у внутрішній мережі банку. З них формуються конкретні звіти щодо прострочених кредитів окремих клієнтів та кредитного портфеля за галузями економіки.

Слід звернути увагу і на збитки від курсових різниць, яких зазнають як банки, так і їх клієнти в аспекті кредитних ризиків. Збитки від курсових різниць формуються в результаті дооцінки валютних кредитів, коли курс іноземної валюти зростає. Ці збитки впливають на фінансові результати і капітал підприємств-клієнтів банку. У результаті змінюються коефіцієнти, які розраховуються банками стосовно своїх боржників, рейтинг та клас боржника. Як наслідок, змінюється величина прибутку і обсяг капіталу банку.

Тому при проведенні стрес-тесту слід брати до уваги прогнозні курси іноземної валюти, прогнозні процентні ставки та календар погашення кредиту та відсотків по ньому.

Щодо труднощів, які виникають в процесі безпосередньої реалізації стрес-тестування в банках України, слід наголосити на проблемі якості даних, на основі яких проводиться моделювання, побудова сценаріїв та прийняття відповідних рішень. Крім того, доволі часто спостерігається відсутність або недостатність інформації, необхідної для побудови моделей, що робить результати сценарних стрес-тестів неточними. З попередніх вад впливають проблеми якості моделей.

Актуальною залишається і задача забезпечення високого рівня підготовленості персоналу, залученого до стрес-тестів взагалі та аналізу сценаріїв зокрема.

Зрозуміло, що спеціалісти, залучені до аналізу і інтерпретації результатів стрес-тестів, до побудови різноманітних моделей, мають відзначатися високим ступенем професіоналізму в аналітичній, економетричній та фінансово-економічній сферах.

Таких кваліфікованих кадрів, що володіють методикою, недостатньо або вони чимало коштують, а тому деякі банки не можуть дозволити собі витрати на оплату праці таких працівників.

Виникає проблема відповідності затрат на впровадження і застосування стрес-тестингу, ефективності результатів його використання. Через недостатню масштабність своєї діяльності, вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, окремі банки інколи не можуть досягти необхідного рівня ефективності проведення стрес-тестів.

Таблиця 2.9 – Результати стрес-тестування банківських ризиків АБ «УКРГАЗБАНК» та їх впливу на капітал

Показники	2019 р.	Базовий макроекономічний сценарій			Негативний макроекономічний сценарій		
		2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Основний капітал, млн грн	6229,3	9169,5	11309,6	13119,4	6521,0	6658,4	7841,1
Регулятивний капітал, млн грн	6638,8	8988,0	11128,0	12937,9	6339,5	6476,9	7659,5
Достатність регулятивного капіталу, %	14,10	18,50	22,70	26,50	12,20	12,00	14,20
Достатність основного капіталу, %	13,20	18,90	23,00	26,90	12,50	12,40	14,50

За даними табл. 2.9 можна зробити висновки, що АБ «УКРГАЗБАНК» досить ефективно управляє фінансовими ризиками, тому стрес-тестування за базовим сценарієм демонструє високу достатність капіталу.

Хоча в структурі регулятивного частка основного капіталу є переважною. Несприятливий сценарій також не спричиняє порушення банком вимог щодо ризиків і достатності капіталу (рис. 2.9).

Національний банк України оприлюднив результати діагностики та стрес-тестування 29 найбільших банків України, на які припадає загалом понад 90% активів банківської системи.

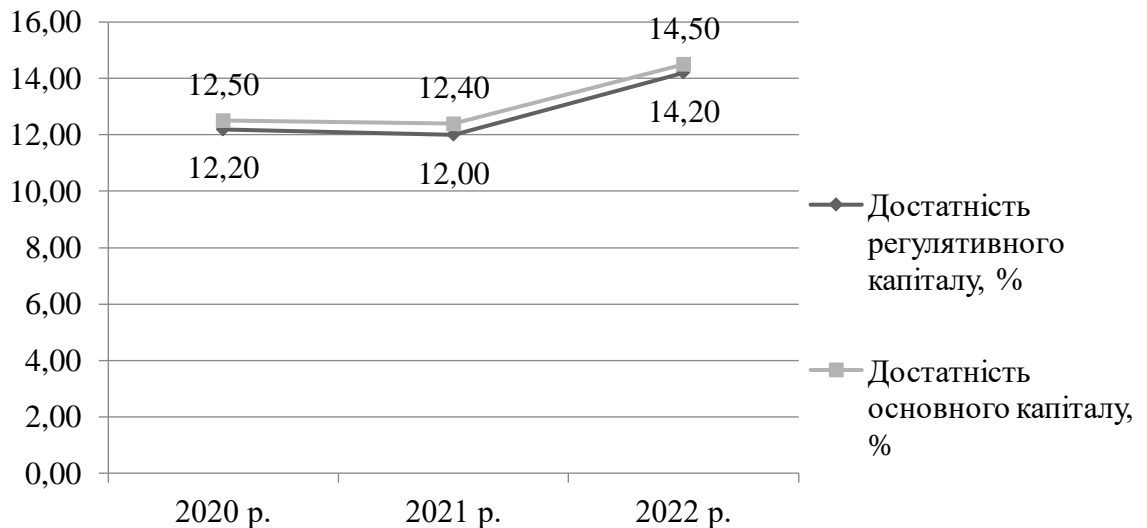

Рисунок 2.9 – Стрес-тестування впливу ризиків на капітал банку за несприятливого макроекономічного сценарію, %

За результатами стрес-тесту АБ «УКРГАЗБАНК» продемонстрував високу якість активів та достатність капіталу, тому, як і за результатами стрес-тестування 2015 р. та 2018 р., банк не потребує додаткової капіталізації. При цьому, за даними НБУ за результатами стрес-тестування для 18 банків з 29 було визначено необхідний (цільовий) рівень достатності капіталу вищий за мінімальні вимоги. Цього року вдруге поспіль успішно пройшли стрес-тестування 9 банків.

Висновки до розділу 2

АБ «УКРГАЗБАНК» має за мету стати лідером з надання цифрових послуг на фінансовому ринку, випередивши основних конкурентів – МоноБанк та ПриватБанк. Банк планує впровадити передові цифрові рішення, використовуючи свої провідні позиції в корпоративному бізнесі, малому і середньому бізнесі та значну клієнтську базу роздрібних клієнтів.

Незважаючи, що серед активів банку за проаналізований період зменшилися кошти у кредитних установах – на 9,02%, інвестиційна

нерухомість (найсуттєвіше) – на 46,32%, а також інше майно банку – на 3,62%, загальна величина банківських активів зростала досить стійко, тому збільшення за весь період аналізу становило 60477737 тис. грн, тобто на 73,55%.

За весь період зобов'язання АБ «УКРГАЗБАНК» збільшилися на 57684921 тис. грн або 75,44% дещо більшими темпами, ніж сукупні активи. Аналіз власного капіталу банку засвідчив певні проблеми, хоча остаточні висновки можливі лише після вивчення економічних нормативів і відносних показників. АБ «УКРГАЗБАНК» витримує вимоги НБУ лише за рахунок значного розміру статутного капіталу та додатково сплаченого капіталу, решта складових мають від'ємне значення.

Протягом 2020 року залучено на обслуговування до банку 336 нових корпоративних клієнтів, у т.ч. 211 активних, а також розширено співпрацю з існуючими клієнтами банку. Цільовими для залучення було визначено клієнтів приватної форми власності, що є національними лідерами у ключових галузях економіки. Додатковою перевагою від реалізації такого підходу стала диверсифікація клієнтської бази корпоративного бізнесу у бік клієнтів приватного (недержавного) сектору.

Аналіз фінансового стану демонструє неоднозначні результати, наприклад, показники ліквідності в 2020 р. оптимізувалися, натомість знизилася прибутковість АБ «УКРГАЗБАНК», хоча слід зазначити, що банк залишається не лише прибутковим, але й фінансово стійким.

За результатами стрес-тесту АБ «УКРГАЗБАНК» продемонстрував високу якість активів та достатність капіталу, тому, як і за результатами стрес-тестування 2015 р. та 2018 р., банк не потребує додаткової капіталізації.

3 РОЗВИТОК СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ АБ «УКРГАЗБАНК»

3.1 Удосконалення підходів до стрес-тестування в системі ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК»

У період світової рецесії, спричиненої коронакризою, актуальною стає проблема підтримки стійкості фінансових інститутів будь-якої країни. Для її оцінки як на індивідуальному, так і на системному рівнях все більш широко використовується такий інструмент ризик-менеджменту як стрес-тестування. Воно дає змогу АБ «УКРГАЗБАНК» сформувати підхід до управління ризиками, що може використовуватися у кризовій ситуації, а також виявити власні слабкі сторони та оцінити можливі стратегії поведінки. Сучасний стан світового фінансового ринку дає підстави очікувати подальшого поширення стрес-тестування, оскільки рівень ризиків банківської діяльності зростає через поглиблення процесів глобалізації та зростання загальної нестабільності ринків.

Останні тенденції розвитку української банківської системи зумовлюють необхідність застосування банками сценарної поведінки, яка дає змогу забезпечувати не тільки стійкість в умовах високоризикового середовища, але й створити умови для підвищення довіри з боку населення до банківської системи України. Національний банк України розробив рекомендації щодо використання стрес-тестування в банках України, проте сучасні наукові публікації та власні дослідження свідчать, що проведення стрес-тестування у банківських установах України потребує подальшого напрацювання та розвитку методологічних та методичних засад.

Перспективи функціонування АБ «УКРГАЗБАНК» в умовах нестійкого розвитку ринку банківських послуг і зниження попиту на низку банківських продуктів переважно залежать від розробки науково обґрунтованої стратегії

розвитку та її успішної реалізації. В останні роки основним елементом ризик-менеджменту фінансових організацій, в першу чергу банків, є стрес-тестування. Воно дозволяє оцінити можливі збитки від різного роду стресових подій та прояву ризиків банківської системи.

Стрес-тестування використовується і для оцінки всієї фінансової системи, її уразливості по відношенню до імовірних подій. Його головна перевага полягає в тому, що на ранніх передкризових етапах розвитку економіки можливо спрогнозувати імовірні зміни в системі і не допустити стресових ситуацій, а при їх виникненні мати уявлення про те, як система зреагує на дану ситуацію.

Ряд провідних міжнародних організацій створив документи з рекомендаціями щодо проведення стрес-тестування. У числі цих організацій:

- Рада з фінансової стабільності (Financial Stability Board) [52];
- Базельський комітет з банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision) [53];
- Рада з Європейського банківського нагляду (European Banking Authority) [54];
- Інститут міжнародних фінансів (The Institute of International Finance) [55].

Дані документи містять керівні принципи щодо проведення стрес-тестів, але конкретні алгоритми та методики для їх реалізації не наводяться. Це дозволяє комерційним банкам, кредитним організаціям та іншим зацікавленим учасникам ринку на підставі запропонованих принципів розробляти свої власні методики стрес-тестування з урахуванням специфіки їх бізнесу.

Аналіз сучасної наукової літератури та рекомендацій регуляторів, присвячених проблемам стрес-тестування, вказує на те, що увага переважно приділяється використанню макроекономічних стресових факторів і моделюванню складних взаємопов'язаних сценаріїв на макрорівні. У зв'язку з посиленням уваги регуляторів до проведення стрес-тестування його практичне застосування вимагає розробки відповідного методичного забезпечення. В

розвинених країнах регулятори фінансових ринків визначають ряд вимог до фінансових інститутів з питання побудови та організації ефективної системи стрес-тестування. Наприклад, Рада з Європейського банківського нагляду вимагає проведення стрес-тестування в рамках виконання системного аналізу. Основна увага приділяється реалізації стресових сценаріїв кредитного ризику і ризику ліквідності. При цьому гарантом об'єктивної оцінки і результатів стрес-тестів виступає банківський менеджмент. Рада з Європейського банківського нагляду щорічно проводить загальні стрес-тестування європейських банків, результати якого стають причиною додаткових вимог з виконання процедур стрес-тестування та розкриття інформації учасниками ринку. У США публічне розкриття інформації про результати проведених стрес-тестів в найбільших банківських холдингах було передбачено на законодавчому рівні з 2010 р (Закон Додда-Френка) [56]. В даний час в США органи банківського нагляду (Федеральна резервна система і Орган нагляду за ощадними установами) зобов'язані щорічно проводити стрес-тестування системо утворюючих банків, а також публічно розкривати інформацію про їх результати. Крім того, окремі корпорації з 2013 р. зобов'язані двічі на рік проводити власні стрес-тестування і публікувати цю інформацію [57].

Держава в особі регулятора зацікавлена в проведенні стрес-тестування, оскільки аналіз і оцінка фінансової стійкості банків до різних стресових сценаріїв дозволяє зробити висновок про стабільність банківського сектора в цілому. Також можна припустити, що визначення стрес-сценаріїв з боку єдиного органу (регулятора) робить їх результати зрозумілими для зовнішніх користувачів і порівнянними для всіх учасників фінансового ринку.

В Україні діють методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках, які розроблені Національним банком. Відповідно до них рекомендується аналізувати наступні базові фактори ризику [58]:

– на макроекономічному рівні: стабільність економічної ситуації; значні коливання курсу національної валюти; відкритість і доступність міжбанківського ринку; рівень політичної та міжнародної стабільності;

стійкість фінансових ринків; зміни процентних ставок; можливість знецінення майна, яке надано в забезпечення за кредитними операціями банків; волатильність цін на енергоресурси;

– на мікроекономічному рівні: можливість доступу банку до зовнішніх джерел підтримання ліквідності; конкурентна позиція банку.

Існують такі ключові проблеми функціонування банківської системи України, характерні також і для АБ «УКРГАЗБАНК»:

– низький рівень капіталізації комерційних банків;
– низький темп зростання статутного капіталу діючих кредитних організацій;

– темпи зростання активів випереджають темпи збільшення власних коштів комерційних банків;

– низький темп зростання залучених кредитними організаціями депозитів населення і організацій;

– велика частка збиткових кредитних організацій;

– незбалансована структура активів комерційних банків;

– низький рівень довіри з боку клієнтів і вкладників.

Треба відзначити, що стрес-тестування, яке є ключовим інструментом ризик-менеджменту і стратегічного планування, не в повній мірі інтегровано в структуру ризик-менеджменту українських фінансових установ. Воно здійснюється в більшості банків лише як ізольована функція управління ризиками.

В методології українського стрес-тестування на думку авторів існують наступні недоліки:

– не розроблені деталізовані методики та алгоритми проведення стрес-тестування в українських банках;

– не завжди вірно банками здійснювався вибір сценаріїв;

– відсутні стрес-тести на сегментах бізнесу, пов'язаних зі специфічними ризиками і продуктами;

– стрес-тестування в українських банках не є обов'язковою процедурою, постанова НБУ носить лише рекомендаційний характер.

Згідно головними системними ризиками фінансового сектору є [59]:

- кредитний ризик;
- ризик достатності капіталу;
- ризик ліквідності;
- юридичний ризик;
- валютний ризик;
- ризик прибутковості.

В світовій практиці проведення стрес-тестування використовуються два підходи: «знизу догори» (bottom-up) і «зверху вниз» (top-down). У першому випадку банк за сценарними умовами самостійно проводить розрахунок стрес-тестування. У другому випадку регулятор (в Україні ним є НБУ) сам здійснює розрахунки за єдиною прийнятою методологією.

НБУ пропонує українським банкам самостійно проводити стрес-тестування. Для успішної організації здійснення стрес-тестування банківською установою необхідно визначити основні етапи його проведення. Пропонуємо використовувати наступну послідовність дій для системи ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК».

При здійсненні вибору показників, що підлягають стрес-тестуванню, важливо описати значимі для українських банків фактори ризику та параметри їх зміни, а також пов'язані з ними показники. Варіант систематизації актуальних для українських банків ризиків наведений у табл. 3.1.

У міжнародній банківській практиці використовуються різні підходи до стрес-тестування. Всі їх можна розділити на дві великі групи. Однофакторні стрес-тести (аналіз чутливості) дозволяють розглянути вплив окремо взятих чинників на активи кредитної організації в короткостроковій перспективі. Такими факторами можуть бути рівень інфляції, ключова ставка, валютний курс та ін.

Таблиця 3.1 – Параметри ризиків для стрес-тестування в системі ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК»

Вид ризику	Параметри ризику	Коефіцієнти, що аналізуються
Кредитний	Зниження кредитоспроможності позичальника. Погіршення якості кредитного портфеля. Виникнення простроченого основного боргу і процентних платежів. Прояв факторів ділового ризику. Ненадійність джерел погашення боргу	Коефіцієнт регулятивного капіталу. Коефіцієнт економічного капіталу. Коефіцієнт капіталу за даними бухгалтерського обліку
Ліквідності	Використання короткострокових ресурсів для покриття більш довгострокових активів. Покриття ресурсами низьколіквідних активів	Коефіцієнти ліквідності, передбачені Базелем III. Внутрішні коефіцієнти ліквідності
Юридичний	Зміни у правовій системі. Порушення клієнтами та контрагентами банківської організації умов договорів.	Внутрішні показники ризикованості щодо банківської діяльності
Валютний	Непередбачувана зміна вартості основних валют. Директивне встановлення державою курсових обмежень. Обмеження доступу до ринків іноземної валюти. Зміна ступеню довіри до валюти	Методологія Value at Risk Внутрішні показники
Достатності капіталу	Зміна ринкової вартості банківських активів. Зростання об'єму виданих позик	Коефіцієнти достатності капіталу передбачені Базель II
Прибутковості	Нестабільні джерела формування прибутку. Зростання реальної вартості ресурсів. Частка непрацюючих активів. Використання стабільної або довгострокової частини ресурсів для покриття високоліквідних активів, що приводить до скорочення або появи негативної процентної маржі	Грошові потоки. Чистий прибуток. Коефіцієнт капіталу за даними бухгалтерського обліку

Багатофакторні стрес-тести переважно націлені на оцінку стратегічних перспектив кредитної організації, використовуються АБ «УКРГАЗБАНК» для оцінки потенційного впливу ряду факторів ризику на діяльність кредитної організації в разі кризової ситуації, за умови ймовірного настання такої події. Обидві групи стрес-тестування мають свої плюси і мінуси (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Переваги та недоліки однофакторних і багатофакторних стрес-тестів у системі ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК»

Показники	Однофакторні стрес-тести	Багатофакторні стрес-тести
Переваги	Можливість відокремлено розглянути вплив одного фактора ризику на капітал банку. Простота розрахунку. Легкість реалізації. Швидке прийняття управлінських рішень. Хеджування ризиків	Визначається комбінація факторів ризику, яка потенційно здатна принести максимальні збитки, що дозволяє більшою мірою запобігти ризику банкрутства банку
Недоліки	При настанні екстраординарної ситуації змінюються всі фактори ризику, в тому і числі і ті, які заздалегідь не були проаналізовані, що може привести до неготовності кредитної організації перешкодити ризику	Надто складні і трудомісткі розрахунки. Невірне трактування впливу лише одного із сукупності факторів може призвести до некоректного аналізу ризиків і, отже, некоректного прийняття управлінських рішень з управління ризиками

У багатофакторному стрес-тесті, на відміну від однофакторної моделі відбувається аналіз відразу декількох факторів ризику. Дана модель поділяється на історичні і гіпотетичні стрес-тести. Сценарії стрес-тестування повинні максимально наближатися до вірогідного перебігу подій. Це дозволяє отримати максимально правдиву картину стресостійкості фінансової організації. При розробці таких сценаріїв в першу чергу потрібно переконатися в їх логічній несуперечності [60].

НБУ радить українським банкам використовувати як багатофакторні стрес-тести (сценарний аналіз) так і однофакторні (аналіз чутливості) в залежності від потреб та цілей стрес-тестування [61].

Актуальною залишається необхідність розробки АБ «УКРГАЗБАНК» уніфікованих методик, що регламентують порядок проведення стрес-тестування в українських банках. Незважаючи на цінність отриманих вченими і практиками результатів, ці методики залишаються недостатньо опрацьованими. Також майже не відбувається адаптація зарубіжних методик, а також їх застосування у вітчизняних банках, що зумовлює потребу в розвитку теоретичних основ і визначенні місця стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту.

У країнах Західної Європи комплексний підхід до стрес-тестування сприяє формуванню єдиного підходу до управління банківськими ризиками. В даний час недостатньо розроблена проблема структурування комплексних ризиків окремих напрямків діяльності комерційного банку, яка тісно пов'язана зі стримуванням та управлінням ризиками [62].

Вимоги регулярного проведення стрес-тестування просуваються національними банками та міжнародними світовими організаціями як один із ключових аспектів управління ризиками банків. Банки за результатами стрес-тестування можуть побачити наявність слабких місць та скоригувати стратегію управління портфелями, а банківські регулятори на основі отриманих результатів стрес-тестування приймають рішення щодо стратегічних питань розвитку банківського сектору. Однак у зв'язку з відносною новизною даного інструменту ризик-менеджменту питання все ще залишається недостатньо вивченим. Окрім того, зазвичай розглядається та аналізується процес у цілому, без поділу на види ризиків. Саме тому дослідження стрес-тестування ринкового ризику має особливу актуальність та наукову новизну. Для цього пропонуємо дослідити досвід провідних зарубіжних регуляторів у питанні моделювання стрес-тестування ринкового ризику та вибрати оптимальну модель для АБ «УКРГАЗБАНК».

Виділяють такі моделі стрес-тестування ринкового ризику в комерційних банках, які поєднують, з одного боку, класичні методи ринкового ризику, а з іншого – традиційні підходи до стрес-тестування.

1) Модель Value-at-Risk (VaR). Методом логія VaR полягає в оцінці з певною ймовірністю збитків вартості від несприятливої зміни цін фінансового інструменту. Показник VaR можна застосовувати як сумарну міру ризику, що дає змогу порівнювати ризики по різних портфелях (наприклад, по портфелях з акцій і облігацій) та за різними фінансовими інструментами (наприклад, деривативами і цінними паперами).

Зазвичай під час проведення стрес-тестування регулятори оцінюють три ключові види ризику: ринковий, кредитний та операційний.

Однак варто відзначити, що у разі настання підвищеної напруженості даний інтервал слід розширити до місяця або навіть півроку для кращої прогнозованості рівня втрат. Довірчий інтервал – рівень допустимого ризику. У спокійному стані використовується величина від 90% до 95%, але в стресових умовах найбільш доцільне застосування 99%-го інтервалу. Глибина періоду розрахунків – довжина ряду історичних або симульованих даних, на основі яких розраховується оцінка. Чим більшою є довжина вибірки, тим більш якісною буде модель [63].

2) Стрессова VaR-модель (або stressed VaR – SVaR). Якщо VaR дає уявлення про можливі втрати, враховуючи поточний портфель та ринки, то основна ідея стрессового VaR полягає у тому, щоб скласти уявлення про можливі втрати з огляду на гірші умови ринку. Основна відмінність від звичайної VaR-моделі полягає у тому, що аналіз поведінки зміни ціни активів будується не на всій історії спостережень, а на однорічному інтервалі значного фінансового стресу. Двома основними особливостями стрессової VaR-моделі є волатильність «товстих хвостів», які враховують події, що перебувають поза оцінкою класичної VaR-моделі, та кореляції між факторами ризику, які враховують поведінку учасників колективного ринку на ринках в умовах стресу.

Ця інформація надається як вхідні дані до стандартного моделювання Монте-Карло для оцінки ринкових ризиків для даного портфеля. Метод полягає у такому. За ретроспективним даними (періоду часу) розраховуються оцінки математичного очікування і волатильність. За допомогою генератора випадкових чисел дані генеруються за допомогою нормального розподілу і заносяться в таблицю. Далі обчислюється траєкторія модельованих цін за формулою натурального логарифма і проводиться переоцінка вартості портфеля.

3) Сценарні моделі стрес-тестування – це моделі, основна концепція яких полягає у моделюванні можливих ситуацій і подальшій кількісній оцінці ризиків на основі висновків, зроблених за результатами моделювання.

Головною метою сценарного моделювання є ідентифікація значимих для комерційного банку ризиків, визначення стійкості організації до наслідків настання ризиків, підтримка інструментарію банківського ризик-менеджменту на адекватному рівні. Під час розроблення сценаріїв можуть існувати різні алгоритми, які виконуються на різних портфелях для різних ризик-факторів. Важливо, щоб алгоритми, моделі і сценарії стрес-тестування були теоретично та практично обґрунтованими.

Методика роз витку шоккових подій також повинна бути переконливою для аналітиків, ризик-менеджерів та керівництва, щоб результати тесту були визнані достовірними. Сценарні моделі бувають двох видів: 1) однофакторні моделі (або аналіз чутливості), для яких розглядається вплив одного ризик-фактору на вартість портфеля без урахування зміни інших факторів (наприклад, зміна валютного курсу на 50%, підвищення процентної ставки на 200 бр, падіння фондових індексів на 20% тощо); 2) багатофакторні моделі, для яких розглядається вплив декількох факторів та розробляються багатокomпонентні сценарії тестування. Своєю чергою, їх можна поділити на дві підгрупи: а) сценарії, які базуються на історичних даних, – під час визначення розміру зміни ризик-факторів знаходять їх значення або характер поведінки під час минулої кризи та застосовують у поточних умовах; б) гіпотетичні сценарії, за якими розробляється влас ний сценарій кризи та прогнозуються можливі значення фінансово-економічних показників. Зазвичай використовується, коли історичний сценарій не відповідає характеристикам розглядуваного портфеля або не враховує певні фактори ризику.

Для побудови багатофакторних стрес-сценаріїв зазвичай використовують два методи моделювання: метод «найгірших значень» – знаходження мінімального або максимального значення ризик-фактору (тобто найгіршого) на протязі подібної кризи в мину лому або за всю історію спостережень; багатофакторні регресійні моделі – моделі часових рядів, які описують

залежність між декількома змінними, для яких значення часового ряду в даний момент залежать від попередніх значень цього ж ряду [64].

Варто зазначити, що світова фінансова криза продемонструвала, що стійкості окремих фінансових установ недостатньо для забезпечення стійкості усієї фінансової системи. Тому з тих пір широкого розповсюдження набув процес проведення стрес-тестування на макрорівні, який передбачає перевірку стійкості групи фінансових установ, яка може мати вплив на економіку в цілому. Виходячи із цього, слід провести дослідження підходів до проведення стрес-тестування ринкового ризику вітчизняними та зарубіжними регуляторами.

Під час проведення сценарного стрес-тестування ринкового ризику Національний банк ґрунтує сценарії на абсолютній або відносній зміні процентних ставок, курсів іноземних валют, вартості акцій, боргових цінних паперів та товарів, базуючись на статистиці українських та світових фінансових ринків щодо зміни в кризових умовах. На додачу регулятор також використовує гіпотетичні сценарії, які є більш несприятливими за історичні сценарії, на основі характеристик портфеля інструментів, що наражають його на ринкові ризики. Результатом здійснення стрес-тестування має бути величина можливих збитків від ринкового ризику у разі реалізації сценаріїв. Ключовим висновком стосовно прийнятності рівня ринкового ризику є оцінка величини збитків порівняно з капіталом банку та вплив можливих наслідків на достатність основного та регулятивного капіталів банків [65].

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що більшість регуляторів світу використовує сценарні моделі під час проведення стрес-тестування ринкового ризику. Західні регулятори використовують більш комплексний підхід до стрес-тестування з використанням економетричних моделей власного розроблення. Найбільшої популярності набули регресійні моделі, що є цілком логічним, оскільки вони дають змогу робити короткострокові прогнози на декілька періодів уперед та оцінити взаємозв'язок між фінансовими та економічними показниками на кризові події.

Таблиця 3.3 – Порівняльна характеристика моделей стрес-тестування ризиків АБ «УКРГАЗБАНК»

Моделі	Value-at-Risk	Стрессова VaR-модель	Сценарні моделі
Основна суть	Абсолютний показник, який характеризує ймовірні грошові втрати за заданого рівня ймовірності	VaR-модель, в якій аналіз поведінки зміни ціни активів будується не на всій історії спостережень, а на одно річному інтервалі значного фінансового стресу	Моделювання можливих ситуацій та зв'язків між показниками в умовах фінансової нестабільності
Переваги	1) є універсальним та широко розповсюдженим методом; 2) застосовується до будь-яких фінансових інструментів, в тому числі похідних; 3) виражається в абсолютній величині незалежно від виду фінансового інструменту та методики розрахунку; 4) агрегує ризики окремих позицій в одну величину	1) допомагає виявити ризики у «товстих хвостах» розподілу, тобто ризик реалізації подій, які спричиняють катастрофічні наслідки; 2) найбільш консервативна модель по відношенню до ризик-апетиту	1) дає змогу моделювати будь-яку кризову ситуацію в будь-який момент часу; 2) однофакторні сценарії прості в застосуванні
Недоліки	1) не враховує ймовірності значних утрат, які можуть відбутися з низькою ймовірністю; 2) недооцінює ризик у разі коли внаслідок розподілу утворюються «товсті хвости»; 3) для побудови якісної моделі потрібен довгий інтервал спостережень, що не завжди можливо; 4) у зв'язку з тим, що перевага надається останнім значенням, погано передбачує настання кризи	1) необхідність точно визначити 12-місячний інтервал кризи; 2) не завжди можливо відтворити значення показників під час попередньої кризи, особливо на великій відстані часу; 3) штучне завищення величини збитків без економічного обґрунтування; 4) не буває двох однакових криз, може виявитися, що наступна криза буде набагато сильнішою	1) результат сильно залежить від вибору регресійної моделі та змінних ризик-факторів; 2) є великий ризик хибних результатів унаслідок неправильної специфікації моделі; 3) багатофакторні сценарії технічно складно змоделювати та обчислити

Однак потрібно з обережністю використовувати даний вид моделювання, оскільки неправильна специфікація моделі може призвести до хибних висновків. Також популярними є VaR-модель та її модифікації. Оперуючи різними значеннями часового горизонту, довірчого інтервалу та глибини періоду

розрахунків, можна досягти достатньо адекватних розрахунків утрат унаслідок реалізації стресових сценаріїв [66]. Таким чином, зазначені моделі є ефективним інструментарієм під час проведення стрес-тестування ризиків АБ «УКРГАЗБАНК».

Ефективна методика стрес-тестування банківської сфери для АБ «УКРГАЗБАНК» має включати:

- застосування макро- та мікроекономічних сценаріїв, що дозволяє робити обґрунтовані висновки на основі моделювання можливих стресових змін в окремих агрегованих показниках, що характеризують діяльність;

- постійний облік і моніторинг ризиків, що пропонує НБУ як найбільш значимі на рівні окремого банку і банківської системи в цілому;

- використання галузевого аналізу при розрахунку потенційних втрат від кредитного ризику і оцінки ймовірності дефолту позичальників з метою диференціації збитків і визначення необхідності збільшення резервів на можливі втрати;

- застосування принципів історичних сценаріїв та однофакторного стрес-тестування для ідентифікації стресових ситуацій в кредитних організаціях на початкових стадіях та групи методів гіпотетичних сценаріїв для ідентифікації більш загрозливих ризиків;

- отримання кількісних оцінок стресових впливів на банківський сектор і оцінку втрат при реалізації банківських ризиків та прийняття відповідних стратегічних рішень.

3.2 Підвищення ефективності ризик-менеджменту з урахуванням результатів стрес-тестування АБ «УКРГАЗБАНК»

Потенціал підвищення ефективності ризик-менеджменту з урахуванням результатів стрес-тестування АБ «УКРГАЗБАНК» досить значний, але необхідно вживати комплексних заходів. Так, є можливість проводити

тестування банківської діяльності на кредитний, ринковий ризики та ризик ліквідності.

Для кредитного ризику у регулятора шоки можуть бути представлені в двох формах: збільшення резервів на можливі втрати за максимальною межею заданого діапазону; знецінення застав і збільшення питомої ваги позик двох гірших категорій якості (на основі ретроспективної статистики). Щоб оцінити ризик концентрації, моделюється одночасний дефолт найбільших позичальників (або клієнтів) банку.

Результати регулярного тестування з історичним і гіпотетичним кредитним шоком показують, що банківський сектор втрачає близько половини капіталу і стає нежиттєздатним. Іншими словами, у разі системної кризи вітчизняному банківському сектору вижити буде проблематично. Причина криється у високій концентрації ризиків і невисокій якості активів, несучих кредитний ризик, при настанні несприятливих обставин.

Другий за важливістю для більшості банків – ризик ліквідності. Регулятор може тестувати коливання ліквідності тільки при виникненні паніки клієнтів та відтоку депозитів.

У сценарії кризи залишки на депозитах населення і поточних рахунках падають на 30, корпоративних депозитах – на 5%. Високоліквідні активи знецінюються на 5, а ліквідні активи на 20%. Втрати по ризику ліквідності враховують зростання ставок на міжбанківському ринку на 10% або його повне закриття (неможливість фінансувати відтік клієнтських коштів шляхом заміщення їх іншими пасивами).

Перманентні результати тестування за ризиком ліквідності виявляються в тому, що найбільш чутливі до ризиків – невеликі банки через ризик концентрації за пасивами.

У багатьох з них зобов'язання по найбільшим клієнтам перевищують власний капітал банку. І якщо виникне шок, з'являться проблеми, що стосуються альтернативного фондування, малі банки підуть з ринку першими. У той же час максимальні абсолютні втрати понесуть найбільші банки через

високу частку в зобов'язаннях роздрібних депозитів. Падіння великих банківських установ може потягнути за собою контрагентів на міжбанківському ринку (виникає ефект доміно). У скрутному становищі опиняться також іноземні дочірні банки.

Нарешті, щоб оцінити ринкові ризики, регулятор моделює девальвацію / ревальвацію грошової одиниці, падіння фондового індексу і знецінення боргових зобов'язань банку. На відміну від американських і європейських банків (де частка кредитів в активах близько 50% і менше), українські банківські установи мають ринкові ризики на порядок менше.

Таким чином, методологічні основи проведення стрес-тестування визначені як постановами МВФ, так і Банком міжнародних розрахунків, Базельським комітетом із нагляду за банківською діяльністю, Європейським комітетом органів банківського нагляду разом з Європейським центральним банком, а також за участю національних наглядових органів і Європейської Комісії, та віддзеркалюються у практиці діяльності зарубіжних банків.

Щодо України, то у вітчизняній практиці традиційно стрес-тестування здійснюється на основі реалізації двох підходів: «знизу-догори» та «згоридонизу».

Як базові фактори ризиків НБУ рекомендує використовувати наступні:

1) Макроекономічні показники: стабільність економічної ситуації (економічний спад, радикальна зміна вектору розвитку економіки, дефолти першокласних компаній-позичальників тощо); значні коливання курсу національної валюти; відкритість і доступність міжбанківського ринку; рівень політичної і міжнародної стабільності; стійкість фінансових ринків, у тому числі можливість протидіяти спекулятивним атакам; зміни процентних ставок, наприклад, LIBOR, облікової ставки тощо; можливість знецінення майна, яке надано в забезпечення за кредитними операціями банків (зокрема, через падіння цін на ринку нерухомості, криза окремих галузей економіки тощо); волатильність цін на енергоресурси.

2) Мікроекономічні показники: можливість доступу банку до зовнішніх джерел підтримки ліквідності, конкурентна позиція банку (визначена за методикою SWOT-аналізу як узагальнена оцінка [66]).

Найбільш поширеними об'єктами стрес-тестування є: різка зміна процентних ставок по внутрішнім або зовнішнім запозиченням, кредитами, цінними паперами і ін.; істотні коливання валютних курсів, кредитний ризик в кредитних портфелях; різкі зміни в обсягах і структурі капіталу фінансової установи, вартості застави при іпотеці, зниження ліквідності і можливість дефолту банку; ймовірність виникнення системного ризику на основі різкого зниження ліквідності або втрати капіталу і інші.

При проведенні стрес-тестування банки самостійно визначають перелік і типи ризиків, які для них найбільш актуальні. Під час визначення переліку типів ризиків слід урахувувати те, що вони прямо або опосередковано будуть здійснювати вплив на всі напрями діяльності банку. При цьому стрес-тестування банків включає кількісні та якісні складові аналізу.

Кількісний аналіз спрямований на ідентифікацію можливих сценаріїв розвитку подій. Він визначає масштаби можливих змін ринкової кон'юнктури та коливань основних її компонентів, що впливають на результат діяльності банку та рівень його економічної безпеки. За допомогою якісного аналізу оцінюється спроможність капіталу банку покривати можливі збитки та визначається комплекс заходів для зниження рівня ризику, мінімізації можливих втрат і збереження та захисту капіталу.

Національний банк України рекомендує враховувати наступні ризики: кредитний; ризик ліквідності; ринковий ризик (валютний ризик, ризик зміни процентної ставки) операційний ризик.

НБУ також виділяє основні етапи проведення стрес-тестування: актуалізація параметрів для стрес-тестування; розроблення моделі стрес-тестування шляхом визначення основних факторів ризику та результативних показників і критеріїв; проведення стрес-тестування; трактування результатів і підготовка висновків щодо проведеного стрес-тестування.

Що стосується періодичності проведення, то світова практика передбачає проведення стрес-тестування щоквартально, однак ураховуючи те, що в сучасних умовах спостерігається швидке поширення кризових подій та прискорений розвиток екстремальних ситуацій, банкам рекомендується здійснювати оперативне стрес-тестування. Періодичність здійснення стрес-тестування має відповідати динаміці змін за окремими портфелями активів і зобов'язань АБ «УКРГАЗБАНК».

Враховуючи те, що система стрес-тестування залежить від зовнішніх і внутрішніх умов, які в свою чергу постійно змінюються, внутрішні процедури банку, що регламентують процес здійснення стрес-тестування повинні передбачати можливість систематичного коригування сценаріїв, удосконалення розроблених моделей, методів і алгоритмів розрахунку показників.

Рекомендації Національного банку [68] з організації стрес-тестування наступні:

банк повинен вибирати для стрес-тестування тільки ті показники, критичні значення яких можуть створювати небезпеку безпосередньо для нього;

– з метою розробки сценаріїв, у тому числі визначення для банку «найгіршого» сценарію розвитку подій, до роботи над системою стрес-тестування необхідно залучати фахівців різних структурних підрозділів банку;

– внутрішні правила і процедури банку повинні чітко визначати, що слід вважати тривожними сигналами і застереженнями, а також порядок, права і обов'язки окремих працівників, які беруть рішення про проведення оперативного стрес-тестування;

– результати стрес-тестування повинні своєчасно доводитися до відома керівництва банку для вжиття відповідних заходів щодо зниження рівня ризику;

– висновки про результати стрес-тестування, що представляються керівництву, повинні бути зрозумілими і розраховані на однозначне їх тлумачення;

– необхідно максимально автоматизувати функціонування моделей стрес-тестування.

Один з напрямків застосування стрес-тестування – використання його результатів, які є необхідним засобом комунікації між ризик-менеджерами і вищим керівництвом банків. За допомогою стрес-тестування банк може:

– ідентифікувати ключові фактори ризику та загрози фінансової та економічної безпеки банку;

– визначити розмір збитків в цілому і по окремих видах активів у разі виникнення екстремальних подій, а також свої потенційні можливості покривати ці збитки;

– оцінити стан власного капіталу і визначити якість власних методик з управління ризиками;

– оцінити адекватність процесів управління проблемними активами і визначити достатність резервів для відшкодування можливих втрат;

– визначити рівень фінансової стійкості банку;

– розробити систему заходів для підтримки належного рівня безпеки банківської діяльності та фінансової стабільності, зниження рівня ризику, нейтралізації загроз та мінімізації можливих негативних наслідків [69].

АБ «УКРГАЗБАНК» було орієнтовано на кредитування корпоративних клієнтів та МСБ з одночасним акцентом на концепції еко-банку, що передбачало фінансування проєктів з підвищення енергоефективності. АБ «УКРГАЗБАНК» також мав брати участь у вузькоспеціалізованому роздрібному сегменті, пропонуючи продукти для підвищення ефективного особистого використання енергії.

У період 2018-2020 років банк значно покращив свої ключові фінансові показники. Чистий прибуток банку в 2019 році збільшився вдвічі, досягнувши 1,3 млрд грн.

Банк також досяг значення показника ROE на рівні 20,5% у 2019 році. Банк просунувся в переговорах з Міжнародною фінансовою корпорацією щодо продажу до 20% власних акцій додаткової емісії, угода буде укладена до жовтня 2020 року.

Окрім позитивних результатів діяльності та побудови ефективної системи корпоративного управління, банк також дотримувався стратегічних цілей, визначених у стратегії банку [70].

Застосування еко-банкінгу як конкурентної переваги. Банк успішно позиціонував себе як еко-банк, та до 2019 року еко-продукти вже склали 35% кредитного портфеля.

Фокус на корпоративному сегменті та МСБ. Більше ніж 90% кредитного портфеля банку зосереджено в корпоративному сегменті та МСБ, що говорить про успішне досягнення визначених стратегічних цілей.

Таблиця 3.4 – Позитивні ефекти від удосконалення системи ризик-менеджменту АБ «УКРГАЗБАНК» із стрес-тестуванням

Напрями роботи банку	Очікувані позитивні ефекти з їх деталізацією
Бізнес-модель банку	1. Корпоративний банк, орієнтований в основному на приватних клієнтів, займає лідерські позиції на ринку екологічного банкінгу та надає широкий спектр розрахункових банківських продуктів
	2 Зростаючий роздрібний банк, що пропонує цифрові продукти, завдяки ефективним процесам, забезпечуючи власне лідерство у фінансуванні енергоефективності
Операційна модель банку	3 Сильний банк в сегменті МСБ, розвиває синергію з роздрібним сегментом, пропонує цифрові сегментні продукти, зокрема, в частині розрахункових банківських продуктів
	4 Покращена операційна модель, адаптована до тенденцій ринку, що не призводить до скорочення маржі
	5. Розвинута система ІТ, що виступає основою для ефективної діяльності та задоволеності клієнтів
	6. Надійна система управління ризиками, показник CoR на рівні ринкових показників

Очікувані результати для акціонерів АБ «УКРГАЗБАНК» на основі бачення банків державного сектору. Виходячи з окреслених бізнес-моделей та

припущень, очікується, що банк досягне, принаймні, орієнтиру ринкових рівнів та згенерує значний сукупний дохід для акціонера.

Таблиця 3.5 Стратегічні зміни результативних показників АБ «УКРГАЗБАНК» за рахунок вдосконалення ризик-менеджменту

Показники	2019 р.	Ціль на 2024 р.	Середньоринкове значення у 2024 р.
RoE, %	18,5%	>16%	15-20%
Прибуток, млрд грн	1,3	>1,6	
CIR, %	54%	<55%	45-50%
CoR, %	2,7%	<2%	2-3%
Очікуваний норматив відрахування дивідендів	50%	50%-75%	
Частка непрацюючих активів, %	>20%	<10%	<10%
Частка ДП в чистому кредитному портфелі, %	>30%	<20%	
Частка ОВДП в активах, %	>10%	<20%	

Систему стрес-тестування АБ «УКРГАЗБАНК» можна вважати ефективною, якщо вона: забезпечує можливість визначення найгіршого сценарію розвитку подій; установлює розмір можливих збитків у випадку реалізації найгіршого сценарію; виявляє вразливі та слабкі місця в системі захисту від ризиків; дає можливість керівництву оперативно втручатись у процеси, які загрожують банку, визначати, організовувати та впроваджувати комплекс необхідних заходів, спрямованих на зменшення впливу ризиків та уникнення фінансових втрат [71].

Процедури і результати стрес-тестування становлять невід’ємну частину практики ризик-менеджменту і публікуються банками з метою інформування громадськості.

Висновки до розділу 3

Для побудови багатofакторних стрес-сценаріїв зазвичай використовують два методи моделювання: метод «найгірших значень» – знаходження мінімального або максимального значення ризик-фактору (тобто найгіршого) на протязі подібної кризи в мину лому або за всю історію спостережень; багатofакторні регресійні моделі – моделі часових рядів, які описують залежність між декількома змінними, для яких значення часового ряду в даний момент залежать від попередніх значень цього ж ряду.

Ефективна методика стрес-тестування банківської сфери для АБ «УКРГАЗБАНК» має включати:

- застосування макро- та мікроекономічних сценаріїв, що дозволяє робити обґрунтовані висновки на основі моделювання можливих стресових змін в окремих агрегованих показниках, що характеризують діяльність;

- використання галузевого аналізу при розрахунку потенційних втрат від кредитного ризику і оцінки ймовірності дефолту позичальників з метою диференціації збитків і визначення необхідності збільшення резервів на можливі втрати;

- застосування принципів історичних сценаріїв та однофакторного стрес-тестування для ідентифікації стресових ситуацій в кредитних організаціях на початкових стадіях та групи методів гіпотетичних сценаріїв для ідентифікації більш загрозливих ризиків;

- отримання кількісних оцінок стресових впливів на банківський сектор і оцінку втрат при реалізації банківських ризиків та прийняття відповідних стратегічних рішень. Систему стрес-тестування АБ «УКРГАЗБАНК» можна вважати ефективною, якщо вона: забезпечує можливість визначення найгіршого сценарію розвитку подій; установлює розмір можливих збитків у випадку реалізації найгіршого сценарію; виявляє вразливі та слабкі місця в системі захисту від ризиків; дає можливість керівництву оперативно втручатись у процеси, які загрожують банку, визначати, організовувати та впроваджувати комплекс необхідних заходів, спрямованих на зменшення впливу ризиків та уникнення фінансових втрат.

ВИСНОВКИ

В сучасних умовах високої макроекономічної невизначеності та посилення конкуренції на фінансових ринках банківська система України переходить на якісно новий рівень розвитку, за якого зростає вартість помилки неправильно ухваленого рішення. Процес банківського ризик-менеджменту, згідно з міжнародними стандартами, включає такі основні складові: 1) визначення ситуації з ризиком банку; 2) ідентифікація банківського ризику; 3) аналіз ризику банку; 4) оцінка ризику; 5) вплив банку на ризик.

За підсумками кваліфікаційного дослідження сучасних тенденцій банківського регулювання й управління банківськими ризиками перелік ключових принципів організації ризик-менеджменту в банку за умов макроекономічної невизначеності був доповнений принципом обов'язкового врахування результатів стрес-тестування банку. Таким чином, побудова системи ризик-менеджменту банку неможлива без врахування стрес-тестування, а також належного корпоративного управління, що передбачає розподіл повноважень і відповідальності на всіх рівнях управління банком, чітке визначення правил і процедур, спрямованих на мінімізацію ризиків.

Стрес-тестування є комплексним методом кількісної оцінки ризиків, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, що наражає банк на ризик, а також у визначенні шокової величини зміни зовнішнього чинника, наприклад валютного курсу, процентної ставки та ін. У сучасних умовах стрімких трансформацій і нових викликів коронакризи регулятор має проводити стрес-тестування з орієнтацією на банківські ризики, зважаючи на певну вразливість банків.

В Основних принципах ефективного банківського нагляду, що розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду, банкам доцільно здійснювати стрес-тестування за такими ризиками: кредитний ризик; ризик ліквідності;

ринковий ризик (валютний ризик, ризик зміни процентної ставки); операційний ризик.

Методичні підходи до стрес-тестування можна класифікувати за різними ознаками, наприклад, за метою (перегляд і валідація ICAAP, ILAAP, встановлення вимог до капіталу банку, запит плану капіталізації банку, калібрація заходів макропруденційної політики, перегляд і валідація бізнес-плану банку, обмеження дивідендної політики банку) чи за частотою проведення (раз у рік, раз в два роки, раз в три роки і рідше) тощо.

Стрес-тестування передбачає розрахунок розміру впливу визначених факторів ризику. З метою досягнення максимальної ефективності процесу, стрес-тестування доцільно здійснювати за кількома альтернативними сценаріями розвитку подій. Під час проведення стрес-тестування з використанням як історичних, так і гіпотетичних сценаріїв доцільне застосування різних ступенів впливу факторів ризиків: помірною, середнього чи значного.

АБ «УКРГАЗБАНК» має за мету стати лідером з надання цифрових послуг на фінансовому ринку, випередивши основних конкурентів – MonoBank та ПриватБанк. Банк планує впровадити передові цифрові рішення, використовуючи свої провідні позиції в корпоративному бізнесі, малому і середньому бізнесі та значну клієнтську базу роздрібних клієнтів.

Незважаючи, що серед активів банку за проаналізований період зменшилися кошти у кредитних установах – на 9,02%, інвестиційна нерухомість (найсуттєвіше) – на 46,32%, а також інше майно банку – на 3,62%, загальна величина банківських активів зростала досить стійко, тому збільшення за весь період аналізу становило 60477737 тис. грн, тобто на 73,55%.

За весь період зобов'язання АБ «УКРГАЗБАНК» збільшилися на 57684921 тис. грн або 75,44% дещо більшими темпами, ніж сукупні активи. Аналіз власного капіталу банку засвідчив певні проблеми, хоча остаточні висновки можливі лише після вивчення економічних нормативів і відносних

показників. АБ «УКРГАЗБАНК» витримує вимоги НБУ лише за рахунок значного розміру статутного капіталу та додатково сплаченого капіталу, решта складових мають від’ємне значення.

Протягом 2020 року залучено на обслуговування до банку 336 нових корпоративних клієнтів, у т.ч. 211 активних, а також розширено співпрацю з існуючими клієнтами банку. Цільовими для залучення було визначено клієнтів приватної форми власності, що є національними лідерами у ключових галузях економіки. Додатковою перевагою від реалізації такого підходу стала диверсифікація клієнтської бази корпоративного бізнесу у бік клієнтів приватного (недержавного) сектору.

Аналіз фінансового стану демонструє неоднозначні результати, наприклад, показники ліквідності в 2020 р. оптимізувалися, натомість знизилася прибутковість АБ «УКРГАЗБАНК», хоча слід зазначити, що банк залишається не лише прибутковим, але й фінансово стійким.

За результатами стрес-тесту АБ «УКРГАЗБАНК» продемонстрував високу якість активів та достатність капіталу, тому, як і за результатами стрес-тестування 2015 р. та 2018 р., банк не потребує додаткової капіталізації.

Для побудови багатофакторних стрес-сценаріїв зазвичай використовують два методи моделювання: метод «найгірших значень» – знаходження мінімального або максимального значення ризик-фактору (тобто найгіршого) на протязі подібної кризи в мину лому або за всю історію спостережень; багатофакторні регресійні моделі – моделі часових рядів, які описують залежність між декількома змінними, для яких значення часового ряду в даний момент залежать від попередніх значень цього ж ряду.

Ефективна методика стрес-тестування банківської сфери для АБ «УКРГАЗБАНК» має включати:

– застосування макро- та мікроекономічних сценаріїв, що дозволяє робити обґрунтовані висновки на основі моделювання можливих стресових змін в окремих агрегованих показниках, що характеризують діяльність;

- постійний облік і моніторинг ризиків, що пропонує НБУ як найбільш значимі на рівні окремого банку і банківської системи в цілому;
- використання галузевого аналізу при розрахунку потенційних втрат від кредитного ризику і оцінки ймовірності дефолту позичальників з метою диференціації збитків і визначення необхідності збільшення резервів на можливі втрати;
- застосування принципів історичних сценаріїв та однофакторного стрес-тестування для ідентифікації стресових ситуацій в кредитних організаціях на початкових стадіях та групи методів гіпотетичних сценаріїв для ідентифікації більш загрозливих ризиків;
- отримання кількісних оцінок стресових впливів на банківський сектор і оцінку втрат при реалізації банківських ризиків та прийняття відповідних стратегічних рішень.

Систему стрес-тестування АБ «УКРГАЗБАНК» можна вважати ефективною, якщо вона: забезпечує можливість визначення найгіршого сценарію розвитку подій; установлює розмір можливих збитків у випадку реалізації найгіршого сценарію; виявляє вразливі та слабкі місця в системі захисту від ризиків; дає можливість керівництву оперативно втручатись у процеси, які загрожують банку, визначати, організовувати та впроваджувати комплекс необхідних заходів, спрямованих на зменшення впливу ризиків та уникнення фінансових втрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зверук Л. А., Дідковська Ю. С. Концептуальні основи організації системи ризик-менеджменту в банках. *Бізнес Інформ*. Харків, 2020. № 9. С. 238–245.
2. Жердецька Л. В. Системний банківський ризик: причини та напрями регулювання : монографія. Одеса : Видавництво «Атлант», 2017. 353 с.
3. Скаско О. І. Удосконалення системи управління ризиками в банках України. *Бізнес Інформ*. Харків, 2014. № 1. С. 274–279.
4. Павлюк О. О. Сучасні підходи в ризик-менеджменті банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв, 2016. Вип. 10. С. 101–105.
5. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» : Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04#Text> (дата звернення: 28.10.2020).
6. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : Постанова Правління НБУ від 11.06.2018 р. № 64. Дата оновлення: 28.01.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text> (дата звернення: 29.10.2021).
7. Härtle P. The future of bank risk management. *Global Risk Practice*. McKinsey & Company, December 2015. 32 p.
8. Андрушків І. П., Мушинський Б. М. Ризик-менеджмент у банку за рекомендаціями Базельського комітету з питань банківського нагляду. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2015. Вип. 25.7. С. 168–173.
9. Бобиль В. В. Управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Полтава, 2015. 442 с.
10. Гуцал І. С. Теоретико-методологічні аспекти ризик-менеджменту банків. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Т. 28, № 4. С. 271–276.

11. Greuning H., Bratanovic S. Analyzing Banking Risk. A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management. International Bank for Reconstruction and Development ; The World Bank, 2020. 451 p.
12. Банківський менеджмент: інноваційні концепції та моделі : монографія / за заг. ред. Л. О. Примостки. Київ : КНЕУ, 2017. 380 с.
13. Другова О. С., Романів В. В. Контролінг ризиків як інструмент формування банківського менеджменту. *Бізнес-навігатор*. Херсон, 2020. Вип. 5 (61). С. 160–164.
14. Христенко О. В., Федій А. А. Теоретичні основи системи управління ризиками в діяльності банку. *Фінансовий простір*. Черкаси, 2018. № 2 (30). С. 161–167.
15. Бобиль В. В. Фінансові ризики банків: теорія та практика управління в умовах кризи : монографія. Дніпропетровськ, 2016. 298 с.
16. Tileagă C., Claudiu V. Banking Risk Management – RCB Strategy. *Procedia Economics and Finance*. 2013. No. 6. pp. 719–723.
17. Ризик-менеджмент в умовах високої невизначеності. URL : https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ua/Documents/webinar/Webinar_Risk_Management_14.04.2020.pdf (дата звернення: 11.11.2021).
18. Бурденко І., Пожар О. Розкриття інформації про банківські ризики у фінансовій звітності. *Вісник НБУ*. Київ, 2006. № 7. С. 50–54.
19. Бойківська Л. І. Методи оцінок банківських ризиків. *Актуальні проблеми розвитку регіону*. Івано-Франківськ, 2009. № 5. С. 164–168.
20. Сукач О. М. Мінімізація ризиків як інструмент забезпечення безпеки банку. *Modern Economics*. Миколаїв, 2020. № 22. С. 90–94.
21. Вовчак О. Д., Стаднійчук Р. В. Фінансовий моніторинг ризиків як інструмент фінансового оздоровлення банків. *Економічний простір*. Дніпро, 2020. № 157. С. 74–77.
22. Хлопко Ю. С., Зборовська О. М. Стрес-тестування банків України за ризик-орієнтованим підходом. *Студенти та молодь – для майбутнього країни* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. м. Бахмут, 27 жовтня 2021 р.

Т. 2. Бахмут, 2021. С. 118–120.

23. Синюк А. О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей банків в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. Дніпро, 2020. № 3 (69). С. 120–131.

24. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL : <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 12.11.2021).

25. Забчук Г., Іващук О. Банківські ризики в Україні в умовах стратегічної невизначеності розвитку національної економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. Тернопіль, 2020. Вип. 2. С. 102–117.

26. Жежерун Ю. В., Романчук С. О. Антикризовий менеджмент в банку в умовах COVID-19. *Фінансовий простір*. Черкаси, 2020. № 4 (40). С. 258–265.

27. Макаренко М., Смолова Я. Аналіз інструментальної забезпеченості макропруденційної політики в Україні. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2020. Т. 30, № 1. Ч. 2. С. 83–90.

28. Тищенко В. В., Тищенко О. І. Особливості стрес-тестування для банківської системи України. *Інфраструктура ринку*. Одеса, 2019. Вип. 30. С. 445–455.

29. Karinos P. S., Mitnik O. A. A Top-down Approach to Stress-testing Banks. *Journal of Financial Services Research*. March 2015. 56 p.

30. Піскунова О. В., Водзянова Н. К., Панченко К. С. Концепція стрес-тестування ринкового ризику з використанням методів економетричного моделювання. *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. Київ, 2020. № 99. С. 131–143.

31. Dent K., Westwood B., Segoviano M. Stress testing of banks: an introduction. *Quarterly Bulletin*. 2016, Q3. pp. 130–143.

32. Белянко Л. Л. Алгоритм стрес-тестування кредитного ризику у банках. *Інфраструктура ринку*. Одеса, 2018. Вип. 23. С. 252–260.

33. Дзедзик І. Б. Місце ризиків у системі фінансового моніторингу операцій банківської установи. *Регіональна економіка*. Львів, 2008. № 4.

С. 109–114.

34. Макаренко М. І., Костюченко Я. О. Міжнародний досвід організації стрес-тестування в банківській сфері. *Економіка та держава*. Київ, 2014. № 7. С. 19–23.

35. Варцаба В. І., Заславська О. І. Сучасне банківництво: теорія і практика : навч. посіб. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.

36. Данілова Л. І., Савочка В. В. Стрес-тестування в системі ризик-менеджменту банку. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2014. Т. 15, № 1. С. 244–252.

37. Лінтур І., Ковач С. Напрямки дослідження ризиковості кредитних операцій в банківському бізнесі. *Економіка та суспільство*. Одеса, 2021. Вип. 25. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-16>.

38. Заруцька О. П. Удосконалення підходів до стрес-тестування банків у системі банківського нагляду. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Суми, 2012. Вип. 36. С. 180–187.

39. Сайт АБ «УКРГАЗБАНК». URL : <https://www.ukrgasbank.com> (дата звернення: 17.10.2021).

40. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору (стратегічні принципи). Міністерство фінансів України. URL : <https://mof.gov.ua/storage/files/20200814%20SOB%20Strategy.pdf> (дата звернення: 13.11.2021).

41. Чмутова І. М. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2012. 307 с.

42. Копилюк О. І., Музичка О. М. Банківські операції : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 416 с.

43. Демчук Н. І., Довгаль О. В., Владика Ю. П. Банківські операції : навч. посіб. Дніпро : Пороги, 2017. 460 с.

44. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова НБУ від 28.08.2001 р. № 368. Дата оновлення: 22.06.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> (дата

звернення: 28.10.2021).

45. Довгань Ж. М. Менеджмент у банку : підручник. Тернопіль : Економічна думка, 2017. 512 с.

46. Зянько В. В., Коваль Н. О., Єпіфанова І. Ю. Банківський менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Вінниця : ВНТУ, 2018. 126 с.

47. Бакун С. А., Бідюк П. І. Методика побудови скорингових карт із використанням платформ SAS. *Наукові вісті Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Київ, 2016. № 2. С. 23–32.

48. Іванілова О. А. Впровадження системи ризик-менеджменту в діяльність комерційних банків. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2011. № 7. С. 33–36.

49. Островська Н. С. Контролінг ризиків як необхідний складник механізму ризик-менеджменту у банку. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Київ, 2018. Т. 29 (68), № 2. С. 75–79.

50. Івасів І. Б., Максимова А. В., Корнилюк Р. В. Макроекономічне стрес-тестування банків : монографія. Київ : КНЕУ, 2014. 186 с.

51. Домінова І. В. Теоретичні аспекти управління ризиками електронного банкінгу. *Причорноморські економічні студії*. Одеса, 2017. Вип. 18. С. 156–162.

52. Tursoy T. Risk management process in banking industry. *MPRA Paper*. No. 86427, 2 May 2018. URL : https://mpra.ub.uni-muenchen.de/86427/1/MPRA_paper_86427.pdf.

53. Івасів І. Б., Максимова А. В. Макроекономічне стрес-тестування банків: сутність, підходи та основні етапи. *Фінанси, облік і аудит*. Київ, 2011. № 18. С. 75–85.

54. Торяник Ж. І., Пелепецький В. І., Недождій В. В. Стрес-тестування як сучасний інструмент ризик-менеджменту банків. *Інфраструктура ринку*. Одеса, 2018. Вип. 25. С. 771–775.

55. Манжос С. Б. Стрес-тестування банків: огляд методологій. *Фінанси, облік, банки*. Донецьк, 2014. № 1 (20). С. 188–195.
56. Карчева Г. Т. Теоретичні та практичні аспекти управління ризиками електронного банкінгу. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів, 2015. № 2 (2). С. 121–126.
57. В Україні провели стрес-тестування банків. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3316620-v-ukraini-proveli-strestestuvanna-bankiv-ci-vitrimaut-voni-mozlivu-krizu.html> (дата звернення: 16.10.2021).
58. Максимова А. В. Аналіз загальноєвропейських програм макроекономічного стрес-тестування банків. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2012. № 4. С. 64–68.
59. Зянько В. В., Коваль Н. О., Єпіфанова І. Ю. Банківський менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Вінниця : ВНТУ, 2018. 126 с.
60. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. Дата оновлення: 19.10.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 27.10.2021).
61. Стечишин Т. Б., Малахова О. Л. Банківська справа : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 404 с.
62. Посохов І. М., Ходирєва О. О. Стрес-тестування як актуальний інструмент ризик-менеджменту сучасної банківської системи України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Харків, 2018. Т. 1, № 24. С. 53–61.
63. Коваленко В. В. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти : монографія. Одеса, 2017. 304 с.
64. Панченко К. С. Стрес-тестування ринкового ризику на макрорівні: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Проблеми системного підходу в економіці*. Київ, 2020. Вип. 1 (2). С. 154–162.
65. Раєвська Т. Практичні підходи до оцінки ризиків у діяльності банків. *Вісник НБУ*. Київ, 2015. № 8. С. 9–14.

66. Ребрик Ю. С., Ребрик М. А. Методичні аспекти стрес-тестування ліквідності банку з урахуванням стандартів Базеля III. *Фінанси України*. Київ, 2013. № 4. С. 89–97.

67. Шульга Н. П., Бесянко Л. Л. Макроекономічна модель стрес-тестування кредитного ризику банків. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Львів, 2013. Вип. 1 (14). С. 151–157.

68. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. Дата оновлення: 05.08.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 10.11.2021).

69. Шульга Н. П., Бесянко Л. Л. Стрес-тестування кредитного ризику банків України на основі макроекономічних змінних. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2019. № 12. С. 10–16.

70. Щербатих Д. В. Сучасні методи стрес-тестування банківської системи України. *Економіка і суспільство*. Мукачеве, 2018. Вип. 19. С. 1210–1218.

71. Яблоков А. І. Рейтингове моделювання банківських ризиків. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. Київ, 2009. № 14. С. 229–245.

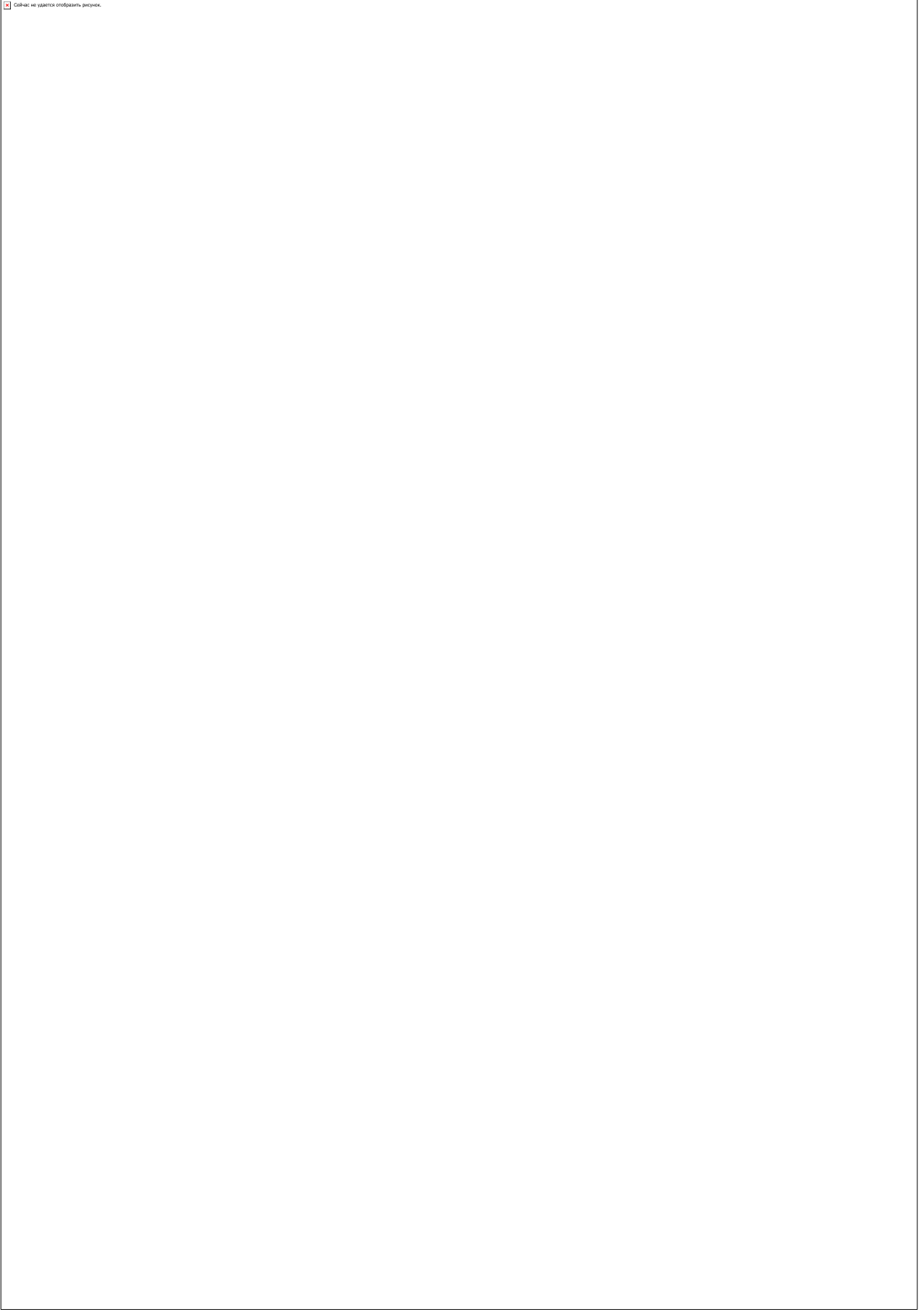
ДОДАТОК А

 Об'яс не удалось отобразить рисунок.

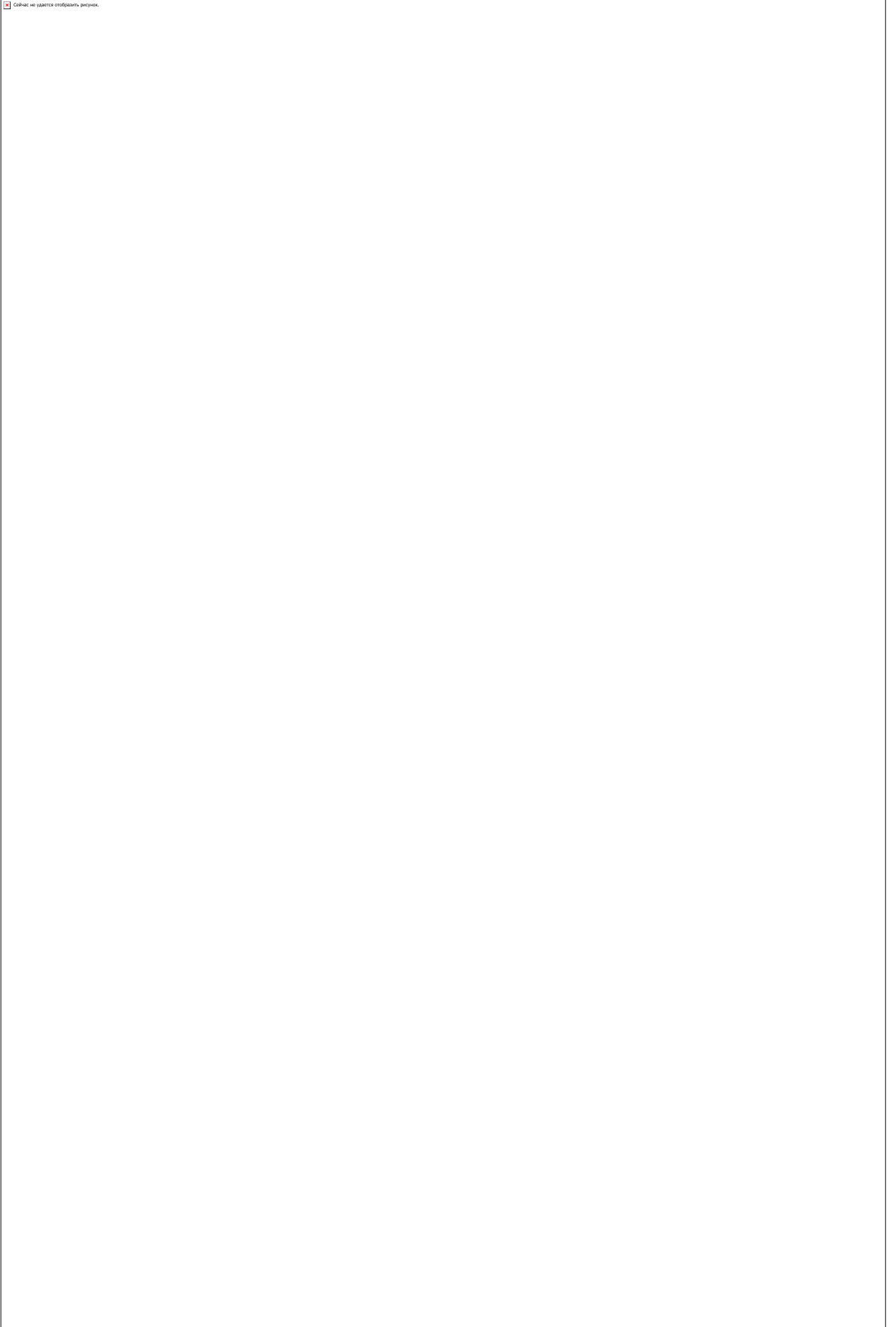
ДОДАТОК Б

 Сейчас не удается отобразить рисунок.

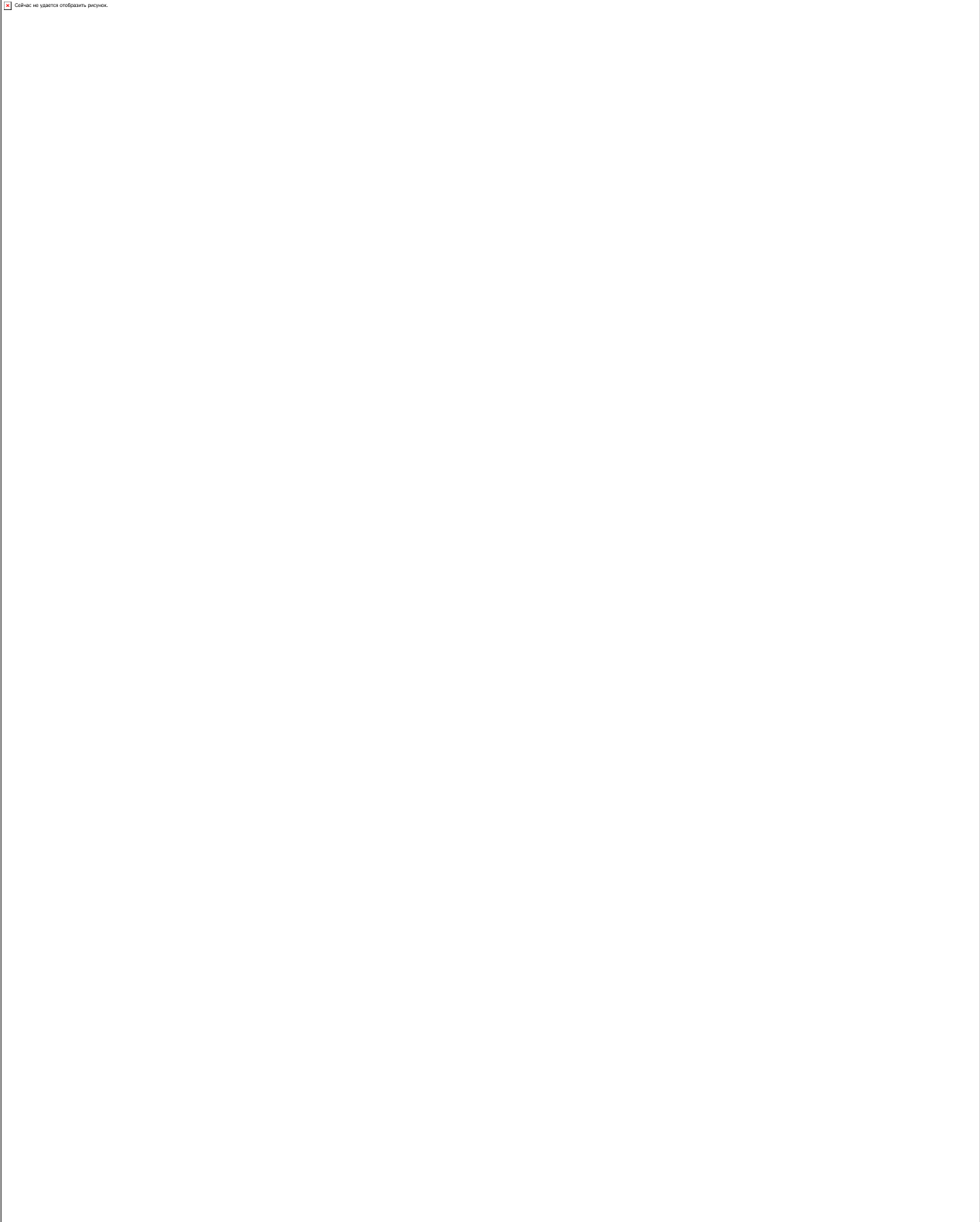
Продовження ДОДАТКА Б

 Сьогодні не вдається отобразити рисунок.

ДОДАТОК В

 Сейчас не удается отобразить рисунок.

Продовження ДОДАТКА В

 Сьогодні не вдається отобразити рисунок.

Продовження ДОДАТКА В

Слайд не удалось отобразить правильно.

Продовження ДОДАТКА В

 Сейчас не удается отобразить рисунок.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Хлопко Юлія Сергіївна, студентка 2 курсу магістратури, заочної форми навчання, економічного факультету, спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування, адреса електронної пошти adreh61@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Стрес-тестування в системі банківського ризик-менеджменту АБ »УКРГАЗБАНК» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____
Дата _____

Підпис _____
Підпис _____

ПІБ (студент) _____
ПІБ (науковий керівник) _____